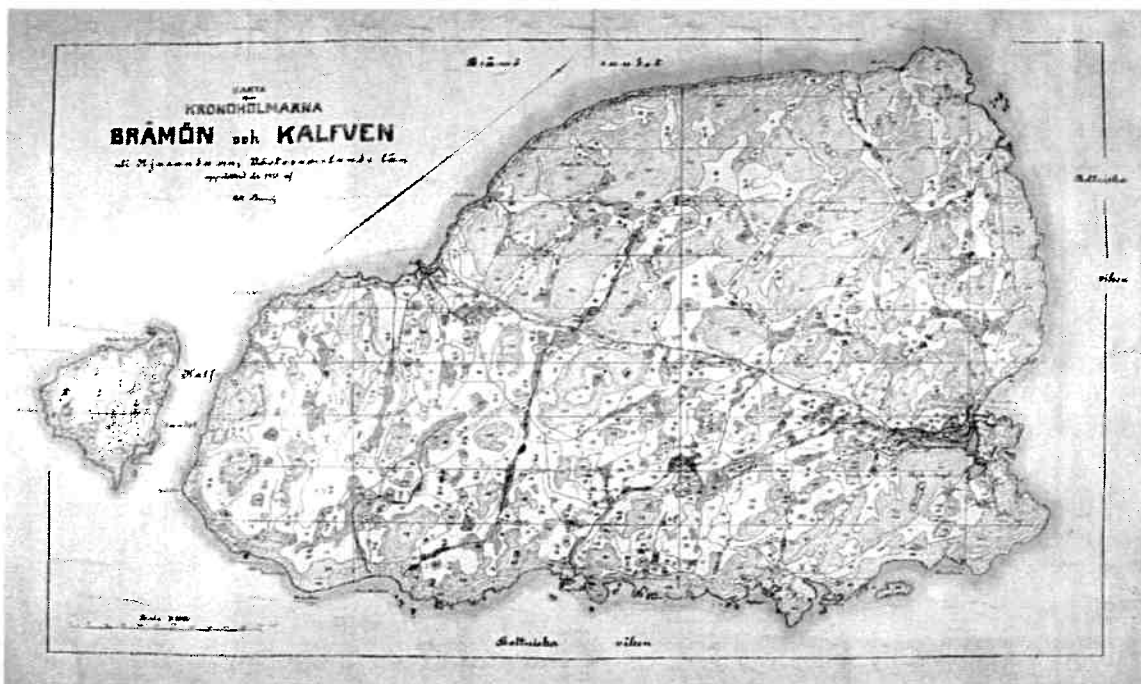

Enligt sändlista

**BILDANDE AV BRÄMÖNS NATURRESERVAT I SUNDSVALLS KOMMUN
VÄSTERNORRLANDS LÄN.**

1915 års skogskarta över Brämön och Kalven

UPPGIFTER OM NATURRESERVATET

Namn	Brämöns naturreservat
Objektnummer	2202101
Natura 2000 kod (Sitecode)	SE0710166
Kommun	Sundsvall
Socken	Njurunda
Fastighet	Brämön 3:1
Markägare	Statens Fastighetsverk (SFV)
Lägesbeskrivning	ca 28 km sydost Sundsvall
Karta	17 H SO och 16 H NO

2004-03-24

Dnr 511-4398-02

81-215

Mittpunkt	X 159911, Y 6900683 (RT 90)
Areal	ca 1556 hektar
Därav landareal	ca 1062 hektar
Markslag	Hällmark och hällmarkstallskog ca 500 ha
	Produktiv skogsmark ca 512 ha
	Våtmark ca 40 ha
Fastighetsförvaltare	Statens Fastighetsverk
Reservatsförvaltare	Länsstyrelsen

LÄNSSTYRELSENS BESLUT

Med stöd av 7 § naturvårdslagen (SFS 1964:822) förklarar länsstyrelsen det område som utmärkts på bifogad karta, bilaga 1, som naturreservat.

Reservatets namn ska vara Brämöns naturreservat

För att trygga ändamålet med naturreservatet förordnar länsstyrelsen i enlighet med 8, 9 och 10 §§ naturvårdslagen samt 9 och 10 §§ naturvårdsförordningen (SFS 1976:484) att de föreskrifter samt vård- och förvaltningsbestämmelser som framgår av detta beslut skall gälla beträffande naturreservatet.

I enlighet med 9 § naturvårdsförordningen ansvarar länsstyrelsen för förvaltningen av reservatet.

Med stöd av 9 § naturvårdsförordningen beslutar länsstyrelsen att fastställa bifogad skötselplan, bilaga 2.

Detta beslut har fattats med stöd av naturvårdslagen, NVL, (SFS 1964:822). Upplysningsvis vill länsstyrelsen nämna att från och med den 1 januari 1999 gäller **miljöbalken**, som ersatt bilaga 1 till naturvårdslagen. Enligt lag om införande av miljöbalken (SFS nr 1998:811), gäller dock att ärenden som inletts före balkens ikraftträdande skall handläggas och bedömas enligt äldre bestämmelser, d v s som i detta fall naturvårdslagen. De föreskrifter m m som beslutas med stöd av naturvårdslagen kommer att äga tillämplighet enligt miljöbalken.

SYFTE

Syftet med reservatet är att skydda ett oexploaterat och ostört kustområde, där skog, våtmarker och stränder huvudsakligen får utvecklas fritt efter naturligt förekommande processer. En väsentlig del i detta syfte är att säkra en ostörd häckningsmiljö för bland annat kustfågel och havsörn.

De i Natura 2000-området ingående naturtyperna (se tabell 1) och därtill knutna arter ska bevaras i gynnsam bevarandestatus.

Syftet är även att, inom ramen för ovan nämnda syften, främja allmänhetens möjligheter till friluftsliv.

RESERVATSFÖRESKRIFTER

A. Föreskrifter enligt 8 § naturvårdslagen om inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom reservatet.

Utöver vad som för övrigt gäller är det förbjudet att

1. bedriva täkt, anordna upplag, borra, spränga, schakta, gräva, muddra, utfylla, tippa eller på annat sätt skada vegetation, mark och vatten
2. dika, dikesrensa eller dämna
3. fälla eller skada växande eller döda träd eller buskar
4. sprida kemiska eller biologiska bekämpningsmedel eller gödselmedel
5. inplantera djur, växter eller andra organismer
6. jaga, landstiga, beträda eller annat än tillfälligtvis uppehålla sig inom de på beslutskartan (bilaga 1) markerade fågelskyddsområdena under perioden 15 april - 15 augusti

Vidare är det förbjudet att utan länsstyrelsens tillstånd

7. framföra motordrivet fordon
8. jaga under perioden 1 februari tom 15 augusti, se även förbud enligt föreskrift A 6
9. bedriva militär övningsverksamhet under perioden 1 februari tom 15 augusti
10. kalka mark eller vatten
11. uppföra byggnad eller annan anläggning
12. dra fram ny ledning

Vid uppkommet fel eller avbrott på mast, el-/ teleledning eller annan liknande anläggning äger nätägaren (motsvarande) rätt att utan hinder av föreskrifterna A1, A3 och A7 ovan, utföra nödvändiga åtgärder för att avhjälpa felet. Åtgärder i samband med underhåll och ombyggnad av befintligt ledningsnät, mast eller liknande får ske utan hinder av föreskrifterna A1, A3 och A7 först efter att anmälan gjorts och samråd skett med länsstyrelsen. Underhållsröjning av ledningsgata eller avverkning av för ledningen farliga träd får ske utan hinder av föreskrift A3

Föreskrift A 3 gäller ej Sveriges Lantbruksuniversitets/Högskolan i Dalarnas försöksyta strax söder bebyggelsen i Sanna (se beslutskarta, bilaga 1).

Enheter inom Totalförsvaret och ägare/nyttjare till befintlig telemast äger rätt att utan länsstyrelsens tillstånd trafikera befintlig väg med därtill lämpligt fordon i samband med övning, underhåll och service, se dock även pkt A 9 ovan. Tillstånd erfordras ej heller för

uttransport av skjutna älgar, varvid särskilda anvisningar dock skall följas (se skötselplan, bilaga 2). Boende i Norrhamn respektive Sanna får utan tillstånd framföra snöskoter eller terränghjuling på körvägen mellan Sanna och Norrhamn för person- och godstransporter. Fastighetsägare på Kalven får för person- och godstransporter framföra skoter kortaste vägen från reservatsgräns till respektive fastighet.

Föreskrifterna ovan utgör ej hinder för de skötselåtgärder och dylikt som behövs för att tillgodose ändamålet med reservatet enligt 9 § naturvårdslagen och som är närmare angivna i bifogad skötselplan (bilaga 2).

B. Föreskrifter enligt 9 § naturvårdslagen angående markägares eller annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktigas tåla att följande åtgärder vidtas för att tillgodose ändamålet med reservatet

1. markering och vid behov upphuggning av reservatsgränsen (I Norrhamn, vid Sanna och på Kalven)
2. uppsättning av informationstavlor och anläggning/underhåll av stigar
3. uppförande av övernattningsstuga samt anordnande av ett fåtal rastplatser enligt skötselplan
4. vedhuggning och skötsel av delar av skogsmarken enligt skötselplan
5. åtgärder enligt skötselplan för begränsning av klövviltets betesskador
6. byggande av boplattformar eller motsvarande
7. undersökningar av mark, vatten, vegetation och djurliv

C. Föreskrifter enligt 10 § naturvårdslagen om vad allmänheten har att iaktta inom naturreservatet

Utöver vad som för övrigt gäller är det förbjudet att

1. bryta kvistar, fälla eller på annat sätt skada levande eller döda, stående eller omkullfallna träd och buskar.
2. gräva upp eller skada växter eller vedlevande svampar. Ej fridlysta växter liksom bär och matsvamp får plockas till husbehov
3. landstiga, beträda eller annat än tillfälligtvis uppehålla sig inom de på beslutskartan (bilaga 1) markerade fågelskyddsområdena under perioden 15 april tom 15 augusti
4. tälta annat än i anvisat område under perioden 1 februari tom 31 juli (se skötselplan, bilaga 2)
5. göra upp eld annat än på anvisade platser under perioden 1 maj tom 31 augusti (se skötselplan, bilaga 2)
6. klättra i boträd eller på annat sätt medvetet störa eller skada djurlivet
7. samla insekter, snäckor eller andra djur, deras ägg, puppor eller liknande
8. framföra motordrivet fordon inklusive snöskoter
9. skada mark och block

10. medföra ej kopplad hund eller annat lösgående husdjur. Undantag gäller för hund vid den jakt som får bedrivas i reservatet
11. utföra vetenskapliga undersökningar utan länsstyrelsens tillstånd
12. anordna idrottstävling eller bedriva organiserat friluftsliv utan länsstyrelsens tillstånd

Föreskrifterna under punkten C gäller även fastighetsägare och innehavare av särskild rätt till fastighet när de inte utnyttjar sin eventuella rätt att bruka/nyttja fastigheten, se föreskrifter under A.

SKÄLEN FÖR BESLUT

Beskrivning av området

Brämön med Kalven är Medelpads yttersta utpost i Bottenhavet och har en landareal av drygt 1100 hektar skogs- och hållmarker. Brämöns västsida är brant med Tomasberget som högsta punkt, 73 m ö h, och med ett djup på ca 50 meter i havet direkt utanför. Från den höga västsidan sluttar ön mot söder och öster, där det grunda vattnet är fyllt av grynnor och skär. Brämöns vegetation karaktäriseras av karga bergknallar med artfattig hållmarkstallskog i norr och väster som successivt övergår i mer produktiv mark med fuktigare dalstråk, bitvis örtrik granskog och flera mindre myrmarker mot öster och söder. Skogen på öarna är till större delen äldre än 100 år och hyser ett relativt rikligt inslag av betydligt äldre träd. Stående döda träd och lågor nybildas i snabb takt i framförallt de produktiva, överåriga granbestånden. Kombinationen av kalkinslag i marken och ett klimatiskt gynnsamt läge gör öns kärlväxtflora unik. Inte mindre än sexton orkidéarter, som exempelvis nästrot, skogsfru, skogsknipprot, tvåblad och blodnycklar, har påträffats på Brämön.

De bebyggda delarna av Brämön och Kalven är belägna utanför naturreservatet. På norra Brämön ligger två närbelägna fiskelägen, Hamn och Viken. I sydväst den fd lotsplatsen Sanna. På Kalvens nordöstra strand finns ett tiotal fritidshus. Bebyggelsen på norra Brämön utgörs av låga fiskarstugor (den äldsta från 1700-talet), delvis ombyggda kombinerade sjöbodar och kokhus, och ett antal större bostadshus från sekelskiftet 1900. Mot skogsbrynet i söder återfinns Brämö kapell. På en kulle öster om fiskelägena ligger Brämö fyrplats och fd fyrvaktarbostäder. Kulturmiljön är mycket väl sammanhållen, bland annat genom en konsekvent färgsättning i falurött med vita detaljer. I Sanna är den ursprungliga bebyggelsen uppblandad med fritidshus av modernare snitt. Här finns även en kajanläggning i betong som dock är i dåligt skick.

Friluftslivet utgörs främst av övernattande båtgäster i Sanna och dagbesökande båtfolk som angör Brämöns och Kalvens stränder för bad och kortare strövtåg. Klippor och sandstränder vid Kalvsundet är de mest välbesökta. Under sommarmånaderna utgör även de boende på öarna en stor del av det rörliga friluftslivet. Arrangerade gruppbesök förekommer till Norrhamn samt vid Kalvsundet.

Havsörn observeras regelbundet utmed Njurundakusten som tillsammans med nordligaste Ångermanlandskusten utgör länets mest lämpliga havsörnsbiotoper med avseende på tillgången på föda och ostörda häckningsmiljöer.

Brämön, med undantag av Kalven och bebyggelsen i Norrhamn och Sanna, är av regeringen föreslagen att ingå i Europeiska unionens nätverk av skyddade områden, Natura 2000 (se beslutskarta bilaga 1). Inom det anmälda området som totalt omfattar 1020 hektar förekommer nedanstående naturtyper enligt EG:s direktiv om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (92/43/EEG).

Tabell 1. Förekommande naturtyper enligt Natura 2000

Kod	Naturtyp	Areal (ha)	Andel (%)
9050	örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ	122	12
9010*	västlig taiga	82	8
1230	vegetationsklädda havsklippor	40	4
7230	rikkärr	14	1
7140	öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn	11	1
1220	perenn vegetation på steniga stränder	11	1
1640	sandstränder med perenn vegetation i Östersjön	3,5	-
3160	dystrofa sjöar och småvatten	1	-
Summa		284,5	27

*prioriterad naturtyp enligt EG:s direktiv 92/43/EEG

Brämön har under år 2003 av länsstyrelsen föreslagits till regeringen att ingå i Natura 2000-nätverket med stöd av fågeldirektivet (SPA). Följande i direktivet listade arter har noterats:

gråspett (Picus canus), spillkråka (Dryocopus martius), fisktärna (Sterna hirundo), silvertärna (Sterna paradisaea), storlom (Gavia arctica), fiskgjuse (Pandion haliaetus), havsörn (Haliaeetus albicilla), tjäder (Tetrao urogallus), orre (Tetrao tetrix), järpe (Bonasia bonasia) och trana (Grus grus).

Ärendets beredning

Brämön och Kalven har sedan 1870-talet förvaltats av staten. Redan i mitten av 1960-talet lade dåvarande överjägmästaren på Domänverket fram ett förslag om bildande av ett naturreservat på Brämön och Kalven. Ett förslag som dock inte anammades av verkets högsta ledning. Under två olika perioder (1967-1973, 1979-1984) har tillfälliga (interimistiska) naturreservat beslutats för det kulturhistoriskt mycket värdefulla området i och närmast runt bebyggelsen på norra Brämön. Genom en bred dokumentation via den fysiska riksplaneringen på 1970-talet fastställdes önarna 1989 som riksintresse för såväl naturvård, friluftsliv som kulturmiljövård enligt naturresurslagen (NRL). Ett 30-tal mindre våtmarker på Brämön upptogs i högsta värdeklass (klass I) vid den länsomfattande våtmarksinventeringen i början av 1990-talet. I samband med bolagiseringen och privatiseringen av Domänverket uppfördes önarna på listan över oskyddad domänverksmark med höga naturvärden. I en överenskommelse 1995 mellan Statens Fastighetsverk (SFV) och Naturvårdsverket

beträffande fastighetsförvaltningen, fastslogs att Brämön och Kalven skall förvaltas av SFV. Regeringen uppdrog därefter åt länsstyrelsen att besluta om erforderligt naturreservatsförordnande enligt naturvårdslagen.

Större delen av Brämön har av regeringen föreslagits att ingå i Europeiska unionens nätverk av skyddade områden, *Natura 2000*, se beslutskarta, bilaga 1.

I Sundsvalls kommuns översiktsplan (1990) anges Brämön och Kalven som ett större naturområde av reservatsklass med hänsyn till naturskydd och rekreation. Några motstående intressen finns inte redovisade i översiktsplanen.

Vid remissbehandlingen har yttranden inkommit från Sundsvalls kommun, Skogsvårdsstyrelsen Region Mellannorrland, Fiskeriverket, SMHI, Sjöfartsverket, Högskolan Dalarna, Statens Fastighetsverk, Norra Militärdistriktet och Medelpads Ornitologiska Förening vilka samtliga tillstyrker reservatsbildningen. Sjöfartsverket påpekar vikten av att ha oinskränkt tillträde året om till fyrarna på Brämön och Kalven samt i sjöräddningssammanhang. Norra Militärdistriktet har inget att erinra förutsatt att skydd och tillsyn av Försvarsmaktens objekt kan utföras året om samt att militär utbildning och övning får bedrivas under perioden 15 augusti till 1 februari. Sydkraft Nät AB anför liksom även TeliaSonera behovet av att kunna utföra inspektioner, reparationer och underhållsarbeten oberoende av reservatsföreskrifter som förbud mot schaktning, grävning användande av motorfordon mm. Flextronics Networkservices framhåller, så som företrädare för TeliaSonera, betydelsen av att framtida kompletteringar av utrustning till den befintliga telemasten på Tomasberget inte försvåras.

Bremö Hamnlag tillstyrker ett naturreservat på Brämön men menar att bebyggelsen i Norrhamn bör exkluderas. Bland annat anføres att bebyggelsen i Norrhamn i generationer vårdats ansvarsfullt och att i reservatsbeslutet föreslagna föreskrifter, råd och riktlinjer får anses motsvaras av gällande tradition och föreskrifter enligt plan- och bygglagen (PBL). Hamnlaget menar även att föreslagna förbud mot att borra, schakta, spränga, muddra mm allvarligt hotar den värdefulla kulturmiljön. Dessa begränsningar menar man bland annat skulle inskränka möjligheterna att underhålla bryggor och inlopp i syfte att kompensera för landhöjning och stenomflyttning till följd av is- och vågrörelser. Den problematiska hamnsituationen i norr liksom den sönderfallande betongkajen i Sanna borde dessutom ha uppmärksamats i den föreslagna skötselplanen för reservatet. Hamnlaget anser vidare att man inte längre vill eller kan påta sig de brandskyddsuppgifter man haft under senare år då man anser att brandrisken ökar i och med en ökad besöksfrekvens när Brämön blir naturreservat. Yttranden har även inkommit från ett tiotal enskilda fastighetsägare i Norrhamn. I likhet med Bremö Hamnlags yttrande framhålls de allt mer besvärande hamnförhållandena på norra Brämön liksom att bebyggelsen därstädes ej bör inkluderas i det planerade reservatet.

Statens Fastighetsverk menar i sitt yttrande att borrhning, sprängning, muddring mm borde vara tillståndspliktigt och ej förbjudet liksom att föreskrifterna beträffande bebyggelsen i Norrhamn bör utgå, om inte länsstyrelsen avser att lämna ekonomiskt bidrag för sk antikvariska merkostnader.

En fastighetsägare på Kalven driver en mindre konferensanläggning och undrar hur länsstyrelsen tänkt beträffande vedförsörjningen till hans anläggning. Han föreslår att ett område utsynas på Kalven för detta ändamål. Nämnde fastighetsägare motsätter sig också att ett fågelskyddsområde inrättas på Kalvens sydöstra spets då bl a förekommande fågelarter funnits där i årtionden och att förbudsskyltar skulle upplevas negativt. Slutligen menar han att det föreslagna fågelskyddsområdet inkräktar på en av de bästa nätlägningsplatserna.

Sanna Intressentförening pekar i sitt yttrande på nödvändigheten av att kajanläggningen i Sanna rustas upp och till viss del bibehålls, till gagn för såväl boende på ön som besökare och all annan båttrafik längs kusten. Detta bör även framhållas i reservatsbeslut och skötselplan. Vidare påpekas att körvägen mellan Sanna och Norrhamn är i behov av upprustning i form av grusning och dräneringsdiken. Beträffande den planerade övernattningsstugan i Skutvraksviken menar Sanna Intressentförening att denna med fördel kan placeras i Sanna utmed körvägen mot Norrhamn. Detsamma gäller den föreslagna rast- och tältplatsen. Skutvraksviken bör enligt föreningen skyddas från exploatering.

Brämö Jaktklubb anför i sitt yttrande att även boende i Sanna bör ges möjlighet att använda snöskoter eller terränghjuling på körvägen mellan Norrhamn och Sanna. Detta med anledning av att det ibland uppstår besvärliga isförhållanden i Sannaviken och man då måste angöra Norrhamn istället. Svenska Jägareförbundet Mitt Norrland konstaterar med tillfredsställelse att jakt föreslås få förekomma i reservatet, om än med vissa restriktioner.

Länsstyrelsens bedömning

Länsstyrelsen har i möjligaste mån tagit hänsyn till vid remissförfarandet inkomna synpunkter genom bearbetning av beslut och skötselplan.

Beträffande den riksintressanta kulturmiljön på norra Brämön gör länsstyrelsen följande bedömning. Inkomna synpunkter från fastighetsägare och Hamnlaget i Norrhamn rörande i remissen föreslagna föreskrifter, råd och anvisningar för bebyggelsen med omgivande marker, har varit starkt kritiska. I och med införandet av miljöbalken 1999 infördes ett nytt instrument för skyddande av värdefulla kulturmiljöer, s k kulturreservat. Ett arbete som länsstyrelsen helt nyligen påbörjat i länet. Det är länsstyrelsens ambition att inom de närmsta åren utreda huruvida kulturmiljön på norra Brämön bättre kan säkerställas genom alternativa skyddsformer. Länsstyrelsen väljer därför att, i linje med flera remissyttranden, exkludera området kring Norrhamn från naturreservatet.

Vad avser problemen med uppgrundning med mera i framförallt Hamnviken på norra Brämön samt behovet av en fungerande kajanläggning i Sanna bedömer länsstyrelsen att denna fråga i första hand måste behandlas av Statens Fastighetsverk. Om eller när så sker skall länsstyrelsen i möjligaste mån vara behjälplig i ärendet.

Det föreslagna området med beträdnadsförbud vid Kalvens sydöstra spets bedömer länsstyrelsen är väl motiverat med hänsyn till rapporterade häckfåglar, deras antal samt förekommande mänsklig aktivitet och närvaro i området. Möjligheten att utnyttja vattenområdet för nätläggning kvarstår.

Områdets främsta naturvärden består i det stora, sammanhängande och av människan ostörda kustområdet med dess vegetation och fauna. Brämön och dess stränder är även av mycket stort värde för friluftslivet.

Länsstyrelsen bedömer att skogsbruk och andra arbetsföretag eller anläggningar ej går att förena med bevarande av områdets naturvärden. Det finns också starka skäl att genom reservatsbeslutet ge förvaltande myndighet möjlighet att vid behov kunna reglera olika typer av störningar så som jakt, buller, visst friluftsliv etc. Området är av stort värde för bevarande av den biologiska mångfalden och för allmänhetens friluftsliv. Det är därför enligt länsstyrelsen uppfattning ett område som bör skyddas som naturreservat enligt 7 § naturvårdslagen.

Vid beslut om inskränkningar i fastighetsägares, andra sakägares och allmänhets rättigheter genom reservatsbeslut skall en intresseavvägning göras mellan å ena sidan den enskildes intressen och å andra sidan behovet av begränsningar. I det aktuella fallet har länsstyrelsen tillmötesgått inkomna synpunkter så lång det varit möjligt med hänsyn till syftet med skyddet av området. Länsstyrelsen anser att inskränkningarna för fastighetsägaren, andra sakägare samt allmänheten inte sträcker sig längre än vad som är oundgängligen nödvändigt för att uppnå syftet med naturreservatet. Länsstyrelsen bedömer att föreskrifterna är ändamålsenliga med hänsyn till reservatets syfte.

Länsstyrelsen bedömer att reservatsbildningen är förenlig med hushållningsbestämmelserna i naturresurslagen och med den för området gällande översiktsplanen.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill klaga över detta beslut skall skriva till regeringen, men skicka eller lämna skrivelsen **till länsstyrelsen**, postadress: Länsstyrelsen, Samhällsbyggnadsavdelningen, 871 86 HÄRNÖSAND.

Skrivelsen skall ha kommit in inom tre veckor från den dag Ni fick del av beslutet. I skrivelsen skall Ni ange vilket beslut som överklagas och den ändring som begärs. Skriv namn, adress, telefonnummer och ärendets nummer. Om ni önskar ytterligare upplysningar, kontakta Johan Uebel, telefon 0611-349210, fax 0611-349377, e-post:johan.uebel@y.lst.se

Beslutet ska kungöras i länets författningssamling och i Sundsvalls Tidning och Dagbladet.

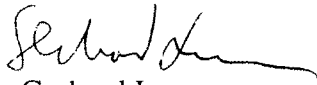
Beslut i detta ärende har fattats av landshövding Gerhard Larsson. I den slutliga handläggningen har deltagit tf avdelningschef Robert Olsson, bitr länsarkitekt Bo Halvarsson, 1:e länsassessor Håkan Englund, naturvårdsdirektör Leif Göthe, naturvårdschef Åke Bengtsson, bitr länsantikvarie Eva Carron, byggnadsantikvarie Torbjörn Svaan, biolog Britt-Marie Lindström och skogsbiolog Johan Uebel, föredragande.

BESLUT

10(10)

2004-03-24

Dnr 511-4398-02
81-215

Gerhard Larsson
Landshövding

Johan Uebel
Samhällsbyggnadsavdelningen
Tel. 0611-34 92 10

Bilagor

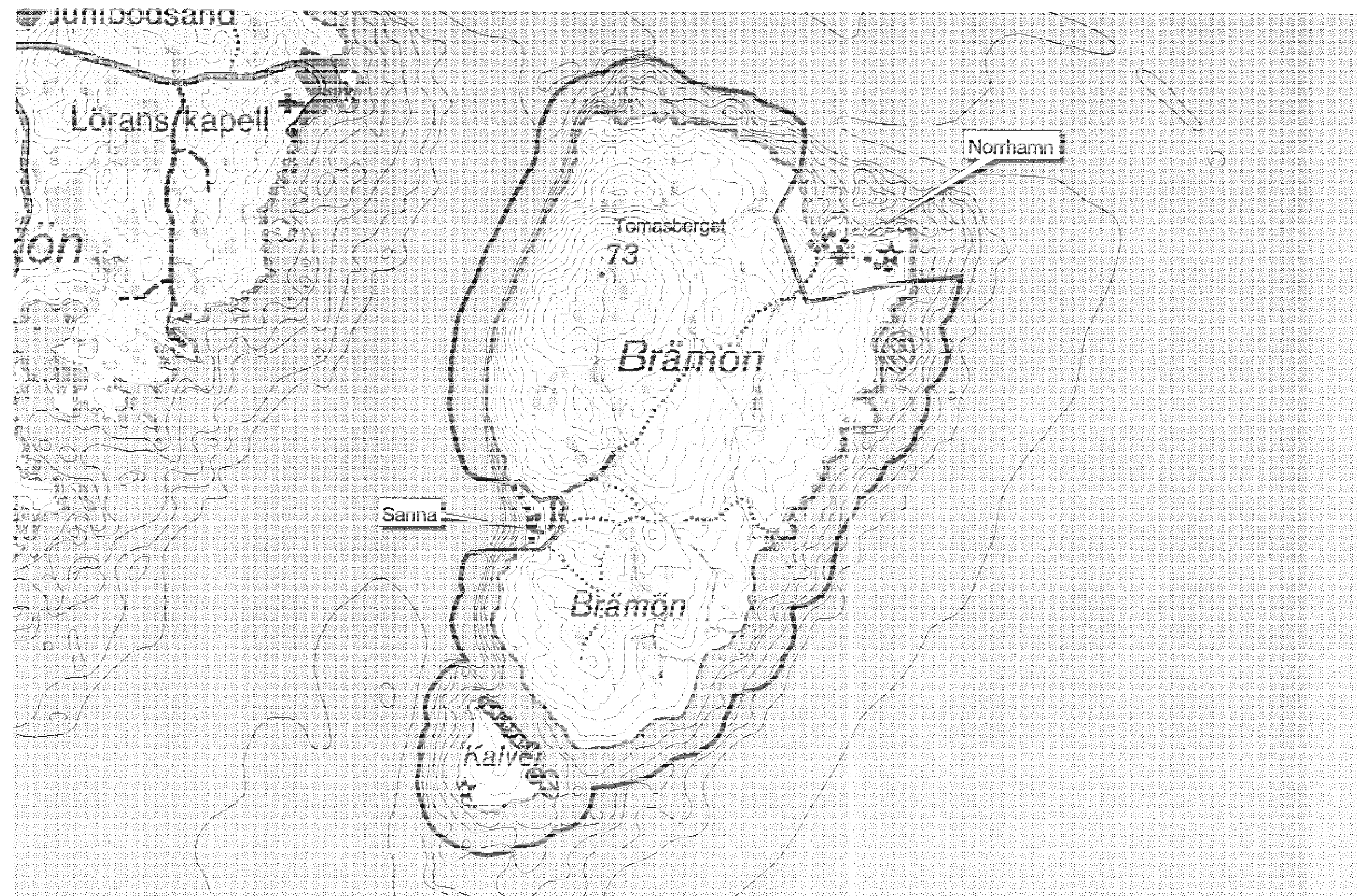
- 1 Beslutskarta
- 2 Skötselplan med kartor och bilagor

Brämöns naturreservat

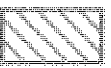

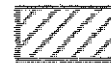

Bilaga 1

Beslutskarta

dnr 511-4398-02
81-215

Teckenförklaring

- Reservatsgräns
- Fågelskyddsområde med beträdnadsförbud 15/4 - 15/8
- Gräns för Natura 2000-område
- Område med bebyggelse exkluderad från reservatet
- Bottenhavet med djupkurvor
- Höjdkurvor (5 m ekv)
- SLU:s försöksyta

© Lantmäteriet, 2000.Ur GSD-Geografiska Sverigedata, Dnr:L2000/2620-Y

0 1 2 3 4 kilometer

2004-03-24

511-4398-02
81-215

SKÖTSELPLAN

FÖR
BRÄMÖNS NATURRESERVAT

Innehållsförteckning

Syften med säkerställande och skötsel	2
Beskrivning av området.....	2
Kulturhistoria	2
Naturförhållanden.....	6
Nyttjanderätter, jakt, friluftsliv mm.....	11
Nyttjanderätter mm	11
Fastigheter	11
Jakt	11
Fiske	12
Friluftsliv.....	12
Skötselområden och skötsel	13
Skötselområde 1	13
Skötselåtgärder.....	14
Naturtyper och arter enligt Natura 2000	15
Vårdkasen vid Vätaberget (Kasberget)	15
Störningskänslig fauna	15
Brand.....	16
Jakt	16
Fiske.....	17
Anordningar för friluftslivet, tillgänglighet, information mm.....	17
Tillgänglighet	17
Vägskyltning	17
Parkering	18
Information.....	18
Stigar	18
Tältning, rast- och eldplatser.....	18
Utmärkning.....	19
Tillsyn, uppföljning och finansiering av förvaltningen.....	19
Dokumentation och uppföljning.....	19
Sammanfattning av planerad uppföljning	19
Finansiering av naturvårdsförvaltningen.....	20
Prioriteringslista för åtgärder	20
Litteratur/Underlag.....	21

2004-03-24

511-4398-02
81-215

Syften med säkerställande och skötsel

Syftet med reservatet är att skydda ett oexploaterat och ostört kustområde, där skog, våtmarker och stränder huvudsakligen får utvecklas fritt efter naturligt förekommande processer. En väsentlig del i detta syfte är att säkra en ostörd häckningsmiljö för bland annat kustfågel och havsörn.

De i Natura 2000-området ingående naturtyperna och därtill knutna arter ska bevaras i gynnsam bevarandestatus.

Syftet är även att, inom ramen för ovan nämnda syften, främja allmänhetens möjligheter till friluftsliv.

För att uppnå ovannämnda syften skall

- störningar under havsörnens häckningssäsong (1/2 – 31/7) begränsas så långt möjligt och boplattformar byggas för att underlätta häckning. Beträdnadsförbud skall regelbundet följas upp och vid behov revideras
- åtgärder vidtas för att kraftigt begränsa betestrycket från älg och därmed åter möjliggöra en nöjaktig föryngring av förekommande träd- och buskarter.
- besökare så långt möjligt kanaliseras genom att lämpliga delar av ön tillgängliggörs med upprustning av vissa stigar, upprättande av en övernattningsstuga, eldstäder, informationstavlor mm

Beskrivning av området

Kulturhistoria

Förhistoriska lämningar efter mänsklig närvaro på Brämön förekommer endast mycket sparsamt och är svåra att åldersbestämma. Registrerade fornlämningar finns strax öster om Varpet (nordöstra Brämön) i form av ristningar från sent 1700-tal och framåt samt en vårdkase på norra stranden, väster om Hamn. Berget benämns Kasberget på 1915 års skogskarta (se karta 4). På Kalven finns två tomtningar med oklar ålder, den ena nio m ö h på Kalvens NÖ sida, den andra ca fyra m ö h på SÖ sidan. På Kalvens södra udde finns en äldre vårdkasplats. Någon kase finns inte idag men dock en ännu utnyttjad farledsfyr. På den ovan nämnda skogskartan från 1915 benämns platsen Kasudden och på senare kartor Kassudden. Övriga noterade men ej registrerade lämningar består av ett antal äldre sjö- och råmärken, en labyrint av okänd ålder samt ett par husgrunder belägna på ett par meter över dagens havsnivå.

Skriftliga källor om Brämön finns från 1400-talet och behandlar nyttjandet av de goda fiskevattnen kring öarna. År 1545 fråntog Gustav Vasa kustbefolkningen den urgamla

2004-03-24

511-4398-02
81-215

rätten till fritt fiske. I fortsättningen måste den som ville fiska betala var 15:de tunna strömming i skatt. År 1591 fick Gävlefiskarena ensamrätt på fisket och i början av 1600-talet höll 13 gävlefiskare till på Brämön. År 1621 fick istället Sundsvalls stad fiskerätten. Till att börja med arrenderades denna ut till Gävlefiskarena men med tiden kom allt fler fiskare på Brämön från Sundsvall.

I beskrivningen till 1698 års karta uppges att 16 fiskebodas fanns uppförda, varav 13 brukades av Sundsvalls borgerskap. Fiskarena flyttade ut på våren när isen försvunnit och stannade tills isen på nytt började hindra fiske och sjöfart. Det omnämns att både småkreatur och hästar togs med till ön.

På en översiktlig karta från 1805 (återgiven i Renström 1989) benämns Sanna som lotsstation. År 1825 yrkade lotsdirektören på att hela Brämön och Kalven skulle upplåtas för lotsar som skulle stationeras där. Året därpå beslöts att Sundsvallsfiskarena skulle få behålla sina rättigheter till Brämön och fisket runt ön, men att plats för lotsarna skulle beredas på samma villkor som för fiskarena. Den nya lotsplatsen vid Sanna fick fyra lotsar och två lärlingar.

År 1828 gjordes en lantmåteriförrättning där sydvästra delen av ön liksom Kalven avgränsades för att få nyttjas av lotsarna i Sanna. Resten av ön skulle som tidigare få nyttjas av Sundsvalls borgerskap. I handlingarna framgår att lotsarna fick "*oinskränkt rätt till bete*" men också att det var brist på bete till de kreatur fiskarena hade med sig över sommaren. "*..mulbetet vore högst otillräckligt för den boskap af 50 kor och 110 getkreatur, fiskerskapet, som utgjorde något öfver 30 hushåll, måste ha under vistandet*".

Fyren på norra Brämön byggdes 1859 och fyrfolket började bo året om på ön. Efter stadsbranden i Sundsvall 1888 började även lotsarna i större utsträckning bo permanent på ön. När lotsarna blev fler köpte de stugor även i Hamn och Viken av fiskarena. År 1936 upphörde lotsplatsen på norra delen av ön och hela lotsverksamheten förlades åter till Sanna. Då fanns i på norra Brämön tolv lotsar, fem fiskare och nio sommargäster. Av de fem fiskarena bodde blott en året om på ön. Den siste yrkesfiskaren lämnade ön 1949. Brämö lotsplats upphörde helt och hållet 1965 i och med att Sundsvalls lotsplats byggdes på Spikarna (Alnön). Fyren automatiserades 1972 och därmed flyttade även fyrapersonalen från ön. Därefter har Brämön åter endast haft sommarboende.

Norrhamn (utanför reservatet)

På norra delen av Brämön ligger två tätt liggande fiskelägen, Hamn och Viken. Även benämningarna Hamnviken och Kapellviken förekommer liksom begreppet Brämöhamn, innefattande båda fiskelägena. Här finns även fyren med de fd fyrvaktarbostäderna m fl byggnader och den samlade bebyggelsen på norra Brämön benämns fortsättningsvis med den gemensamma beteckningen Norrhamn.

2004-03-24

511-4398-02
81-215

Bebyggelsen i Hamn består av en blandad bebyggelse med tätt liggande låga fiskarstugor, delvis ombyggda kombinerade sjöbodar och kokhus och ett antal större bostadshus från sekelskiftet 1900. De äldsta stugorna är troligen från tidigt 1700-tal.

Hamn mot söder omkring 1970

Bägge vikarna karaktäriseras av sina bryggor av sten och trä, förlängda i takt med landhöjningen. I Hamn finns även resterna av den gamla lotskajen, även benämnd "bålverket". Kajen, som nu är tämligen förfallen, byggdes kring sekelskiftet 1900 och fungerar fortfarande som vågbrytare för bryggorna innanför. På senare år har dock anläggningens förfall gått så långt att dess stenkistor med hjälp av is och vågrörelser successivt dras ut i hamninloppet och aktivt bidrar till den alltjämt pågående uppgrundningen.

Upp mot skogsbrynet i söder återfinns Brämö kapell uppfört 1624 av Gävlefiskarena. Kapellet ägs numera av Gustaf Adolfs församling i Sundsvall och används till sommargudstjänster ett par gånger varje sommar. I väster strax intill finns prästens övernattingsstuga från 1824 som består av ett rum och en skrubb.

På en kulle öster om fiskelägena ligger Brämö fyrplats med nuvarande fyr från 1949, ett par f d fyrvaktarbostäder och en vagnbod kopplad till den lilla vagnbana som byggdes upp för fyrapersonalen från Varpet (båtlänningar och en mindre betongkaj) norr härom. Väster om fyren finns också en automatisk väderstation.

Fiskestugorna i Hamn och Viken liksom fyrvaktarbostäderna används idag som fritidsbostäder. Miljön är mycket väl sammanhållen bl a genom en konsekvent färgsättning (falurött med vita detaljer) och har stort kulturhistoriskt värde. Brämön befolkas idag av människor som är intresserade av att vårda bebyggelsemiljön väl. Man har rustat upp med stor varsamhet och med insikt om värdet hos den unika bebyggelsen.

2004-03-24

511-4398-02
81-215*Historisk markanvändning*

Det äldre kartmaterialet med tillhörande handlingar visar att Brämön var starkt utnyttjad av folk och kreatur under 1700- och 1800-talen. Till kartan som upprättades år 1828 finns en beskrivning över de olika markslagen på ön. Stora delar av ön betecknas som berg och skogsmark av sämre beskaffenhet som gav ringa mulbete. De för betet värdefullaste områdena var "Slätten" vid bäcken söder om Norrhamn samt några av myrarna. Det konstateras att om de myrar som vore möjliga att uppodla skulle inhägnas så skulle mulbetet nästan bli intet. Den enda inhägnad som verkar finnas är kring kapellet. I övrigt fick kreaturen gå fritt på ön. Någon slåtter verkar inte förekomma utan det foder som behövdes transporterades ut till ön från fastlandet.

På de gamla gistvallarna, där man tidigare hade torkställningar för näten, finns örtrika ängsmarker där man bl a påträffat gulmåra, dvärgvårlök, nagelört, vårveronika, luddlosta, darrgräs, backlök och råttsvans (Westlinder 1970, Lidberg 1970). Högre upp finns små f d trädgårdstäppor inom den s k Slätten. Varje stuga hade tidigare sin täppa. Större delen av "Slätten" är idag igenväxt med skog. Äldre odlingstäppor som brukas än i dag finns även söder om fyren. Väster om Hamn, nedanför Häggberget, finns på 1828 års karta en myr med lerbotten som uppges nyttjas till tegel och murbruk.

På båda sidor om bäcken norr om Rudtjärnen fanns gamla svedjor som år 1828 var återvuxna med skog. Betandet och trampet från allehanda tamboskap torde med tiden ha blivit tämligen intensivt och givit prägel åt såväl öppen mark som skogsmark på öarna. I kombination med uttag av brännved och virke till hus, bryggor, mm (i 1828 års förrättningshandlingar anges ca 30 fiskarehushåll i Hamn samt lotsstation i Sanna) måste detta ha resulterat i med dagens mått mätt relativt glesa skogsbestånd närmast bebyggelsen i Norrhamn och Sanna. I och med att öarnas bofasta befolkning successivt minskade under 1900-talet blev sannolikt även skogsbetet allt mindre. År 1870 ställs Brämön och Kalven under Skogsstatens (sedermera Domänverkets) "*omedelbara vård och förvaltning*" och benämns därefter kronoparken Brämön med Kalven inom Medelpads revir. Under Skogsstatens och Domänverket förvaltning av öarna (1870-1995) görs skogsindelningar och skogskartor 1872, 1895, 1915, 1952, 1966 och 1980. I dessa handlingar kan utläsas att fyrvaktarna hade rätt till mulbete för fyra kor och nio getter men att det under 1890-talet ej förekommer får eller getter på öarna utan endast en häst och ett 20-tal kor. Sammanläggningen 1944 av de år 1828 bildade fastigheterna (se ovan) markerar sannolikt också slutet på skogsbetet då ju uppdelningen av landarealen mellan lotsarna i Sanna och fiskerskap och fyrvaktare i Norrhamn tillkommit av detta skäl.

De täta skogsindelningarna visar på en omfattande exploatering av öarnas skogstillgångar under drygt 100 år. I beskrivningen till 1872 års indelningshandlingar anges att granen dominerar öarna och att tallen förekommer mera sparsamt och "*...sällan uti rena bestånd...*". Detta konstaterande återkommer i 1895 års indelningsmaterial men nu med en mera förundrad formulering. "*...trots att jordmånen hufvudsakligen består av sandjord lämplig för tallväxt är granen det rådande trädslaget.*". Vid denna indelning är större delen av Brämöns och Kalvens skogsbestånd 180 år eller äldre och för kommande avverkningar föreslås traktblädning med skogsodling, dvs i praktiken en fortsatt successiv utgallring av de grövsta och mest värdefulla träden och beståndsförnyring genom självsådd.

2004-03-24

511-4398-02
81-215

Vid 1915 års indelning summeras öarnas virkesförråd till drygt 43 000 m³ fördelat på 51 % avverkningsmogen skog, 29 % utvecklingsbar skog och 20 % övermogen och skadad skog. Medelvolymen anges till 81 m³ per hektar och gran utgör ca 60 % av virkesförrådet, tall 39 % och löv 1%. Slutenheten anges för de orörda bestånden på bättre mark vara mycket god samtidigt som en stor areal timmerblådad mark finns med glesa, kvarstående äldre träd med ett ojämnt underbestånd av gran med dålig slutenhet. Det senare torde sannolikt vara en effekt av avverkningarna mellan 1895 och 1915. Vid denna tidpunkt är cirka 40 % av arealen (49 % av virkesförrådet) skog äldre än 120 år. Öarnas geografiska läge strax utanför Sundsvall anges i handlingarna vara synnerligen gynnsamt för att hitta avsättning för såväl sågtimmer som props, sparrar kol- och brännved. Sågtimmer uppges bogseras till sågarna runt Sundsvall medan props och sparrar körs till hamnen i Sanna för direkt lastning och export till bland annat Holland. Ved skeppas till Stockholm och kolved till "närbelägna bruk". Nya sätt att avverka och föryngra skogen har gjort sitt intåg under början av 1900-talet och flera av bestånden föreslås kalhuggas och planteras. Före kultur (plantering) av fuktigare marker rekommenderas bränning och ett bestånd anges i handlingarna redan vara bränt och planterat. Dikning, kolavverkning och hjälpplantering är andra åtgärder som föreslås. Ur det rika indelningsmaterialet med tillhörande kartor kan konstateras att skogarna under perioden 1895 till mitten av 1970-talet gradvis exploateras allt hårdare och att detta naturligtvis leder till en dramatisk förändring av skogsbeståndens struktur och artsammansättning. De för den biologiska mångfalden största och mest negativa avverkningarna sker dock sannolikt först i och med hyggesupptagningarna under efterkrigstiden.

I noteringarna tillhörande 1980 års karta anges att återväxten av tall på flertalet av de då relativt nyligen upptagna hyggena (ofta med fröträd) är svårt betesskadad av älg. Totalt anges cirka 75 hektar uppvisa olika grad av betesskador. Detta fenomen omnämns för övrigt för en ungskog av tall på södra delen av Brämön redan i 1915 års indelningsmaterial.

En sänkning av Rudtjärns yta med två till tre decimeter utfördes i början av 1900-talet. Anledningen till åtgärden är oklar men fick till följd att tjärnen kom att avvattnas mot söder och inte som tidigare genom bäcken norrut. Att detta med tiden kan ha bidragit till att vissa äldre färskvattenbrunnar periodvis sinar i Hamn är möjligt men inte utrett.

Förutom den ännu i dag befintliga körvägen mellan Sanna och Norrhamn, finns på 1828 års karta en stig/körväg markerad från Hamn till Asphamn i nordväst. Denna nödhamn utnyttjas så vitt känt inte idag och stigen dit är svår att hitta igen. I östlig riktning går stigar till de då benämnda Norra respektive Södra Storviken (öster om fyrplatsen), vilka sannolikt kunde fungera som nödhamnar vid hårda nordliga eller nordvästliga vindar.

Naturförhållanden

Geomorfologi

Brämön karaktäriseras av den branta nordvästsidan mot Brämösundet med den högsta punkten, Tomasberget, 73 m ö h. Den östra och södra kusten samt Kalven har flackare

2004-03-24

511-4398-02
81-215

Vid 1915 års indelning summeras öarnas virkesförråd till drygt 43 000 m³ fördelat på 51 % avverkningsmogen skog, 29 % utvecklingsbar skog och 20 % övermogen och skadad skog. Medelvolymen anges till 81 m³ per hektar och gran utgör ca 60 % av virkesförrådet, tall 39 % och löv 1%. Slutenheten anges för de orörda bestånden på bättre mark vara mycket god samtidigt som en stor areal timmerbläddad mark finns med glesa, kvarstående äldre träd med ett ojämnt underbestånd av gran med dålig slutenhet. Det senare torde sannolikt vara en effekt av avverkningarna mellan 1895 och 1915. Vid denna tidpunkt är cirka 40 % av arealen (49 % av virkesförrådet) skog äldre än 120 år. Öarnas geografiska läge strax utanför Sundsvall anges i handlingarna vara synnerligen gynnsamt för att hitta avsättning för såväl sågtimmer som props, sparrar kol- och brännved. Sågtimmer uppges bogseras till sågarna runt Sundsvall medan props och sparrar körs till hamnen i Sanna för direkt lastning och export till bland annat Holland. Ved skeppas till Stockholm och kolved till "närbelägna bruk". Nya sätt att avverka och föryngra skogen har gjort sitt intåg under början av 1900-talet och flera av bestånden föreslås kalhuggas och planteras. Före kultur (plantering) av fuktigare marker rekommenderas bränning och ett bestånd anges i handlingarna redan vara bränt och planterat. Dikning, kolavverkning och hjälpplantering är andra åtgärder som föreslås. Ur det rika indelningsmaterialet med tillhörande kartor kan konstateras att skogarna under perioden 1895 till mitten av 1970-talet gradvis exploateras allt hårdare och att detta naturligtvis leder till en dramatisk förändring av skogsbeståndens struktur och artsammansättning. De för den biologiska mångfalden största och mest negativa avverkningarna sker dock sannolikt först i och med hyggesupptagningarna under efterkrigstiden.

I noteringarna tillhörande 1980 års karta anges att återväxten av tall på flertalet av de då relativt nyligen upptagna hyggerna (ofta med fröträd) är svårt betesskadad av älg. Totalt anges cirka 75 hektar uppvisa olika grad av betesskador. Detta fenomen omnämns för övrigt för en ungskog av tall på södra delen av Brämön redan i 1915 års indelningsmaterial.

En sänkning av Rudtjärns yta med två till tre decimeter utfördes i början av 1900-talet. Anledningen till åtgärden är oklar men fick till följd att tjärnen kom att avvattnas mot söder och inte som tidigare genom bäcken norrut. Att detta med tiden kan ha bidragit till att vissa äldre färskvattenbrunnar periodvis sinar i Hamn är möjligt men inte utrett.

Förutom den ännu i dag befintliga körvägen mellan Sanna och Norrhamn, finns på 1828 års karta en stig/körväg markerad från Hamn till Asphamn i nordväst. Denna nödhamn utnyttjas så vitt känt inte idag och stigen dit är svår att hitta igen. I östlig riktning går stigar till de då benämnda Norra respektive Södra Storviken (öster om fyrplatsen), vilka sannolikt kunde fungera som nödhamnar vid hårda nordliga eller nordvästliga vindar.

Naturförhållanden

Geomorfologi

Brämön karaktäriseras av den branta nordvästsidan mot Brämösundet med den högsta punkten, Tomasberget, 73 m ö h. Den östra och södra kusten samt Kalven har flackare

2004-03-24

511-4398-02
81-215

stränder med många små vikar och klapper. Berggrunden består av migmatitiserad (granitblandad) gråvackegnejs. Block av kalksten påträffas framförallt på den östra och norra stranden av Brämön. Dessa block liksom även finare material har sannolikt transporterats av inlandsisen i en nordost-sydvästlig riktning från ett kalkområde (ortocerkalk) på havets botten nordost om Brämön. Även mindre inslag av grönstenar som amfibolit och gabbro förekommer. De lösa avlagringarna i övrigt domineras till följd av tidigare svallning huvudsakligen av sandig morän. Vid Kalvsundet samt på Brämöns sydvästra del finns ett flertal vikar med fin sandstrand. Landhöjningsfenomen som avsnörningsvikar och klapperfält förekommer på såväl Brämön som Kalven.

Klimat

Naturgeografiskt ligger Brämön och Kalven inom zon 28 A, sydligt boreala kuperade områden; Medelpad och Höga Kusten i Ångermanland, enligt Nordiska Ministerrådets indelning (NMR 1994). Havets värmemagasinerande effekt under den viktiga invintringsperioden på hösten, innebär dock sannolikt att öarna skulle kunna föras till den i söder angränsande region 27, skogslandskapet norr om Dalälven. Som jämförelse kan nämnas att medeltemperaturen på Brämön under perioden augusti till oktober ligger 1,2 grader högre än Härnösand. Beträffande nederbördsmängderna ligger årsmedelnederbörden på cirka 485 mm per år jämfört med 703 mm för Härnösand (SMHI, 1961-90).

Naturtyper

Bland natur- och vegetationstyperna dominerar den relativt artfattiga hållmarkstallskogen de högre belägna och av forntida hav svallade partierna av Brämön. Hållmarkstallskogen övergår i lägre, mer skyddad terräng i fuktiga dalstråk med örtrik granskog som sträcker sig i nordväst-sydöstlig riktning över framförallt öns norra del. I stora drag dominerar idag gran på nordöstra Brämön och tall de centrala och södra delarna. Skogsbränder har sannolikt tidigare förekommit på öarna men det var av allt att döma länge sedan det senast brann naturligt. Brämöns och Kalvens skogar har av denna anledning i kombination med avverkningarna under perioden 1870-1980 idag en i stora stycken annorlunda struktur och trädslagsblandning än i naturlandskapet.

Trots den kraftiga exploateringen av Brämöns skogar som beskrivits ovan finns idag bestånd som är cirka 160 år eller äldre, framförallt på norra delen av ön. Totalt utgörs idag cirka 50 procent (ca 285 hektar) av den produktiva skogsmarken på Brämön och Kalven av bestånd äldre än 100 år. Cirka 25 procent (ca 146 hektar) av skogen är i åldrarna 50-100 år och knappt 10 procent (ca 47 hektar) mellan 20-50 år. Flera bestånd anges vid 1980-års revidering av skogstillståndet vara i 65-årsåldern. Detta skulle kunna innebära att de uppkommit efter avverkningar omkring 1900-1915, vilket förefaller ha varit en period med omfattande avverkningar. De cirka 75 hektar hyggen och fröträdställningar med ung- och plantskogar som 1980 angavs som betesskadade av älg, har ännu idag inte föryngrats.

Bestånd av grå- och klibbal förekommer bitvis i en för landhöjningskuster karaktäristisk bård längs öarnas flackare stränder. Klibbal påträffas även längs myrmarkernas små bäckdråg. I övrigt förekommer inslag av rönn, asp, björk och olika videarter men i mycket begränsad omfattning, bland annat till följd av de senaste 30 årens mycket hårda älgbetning.

2004-03-24

511-4398-02
81-215

Stränderna längs den norra halvan av ön kan grovt beskrivas bestå av klippor och block. Brämöns östra strand är att betrakta som flack och övergår från klippor i norr till flack landhöjningsstrand med klapper mot söder, vilken fortsätter även längs Kalvens ostsida. Stinknäva, pors och havtorn kan med fog benämnas karaktärsväxter för öarnas steniga, flacka stränder. Brämöns södra och sydvästra stränder utgörs av en blandning av klippor, stenstrand samt ett par fina sandstränder, bland annat vid Kalvsundet, Skutvraksviken och i Sanna.

Naturtyper och arter enligt Natura 2000

Större delen av reservatsområdet har av regeringen föreslagits ingå i EU:s nätverk av naturskyddade områden, Natura 2000. Av förekommande naturtyper enligt Unionens klassificering (se beslutet), är *örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ* (9050) den till ytan vanligaste naturtypen med 122 hektar. I Nordiska ministerrådets vegetationstypsklassificering (NMR 1994) motsvaras naturtypen närmast av vegetationstyperna *granskog av lågörttyp* (2124) respektive *högörttyp* (2126). Naturtypens värden är ofta kopplade till förekommande fältskikt med olika kärlväxter samt i många fall en intressant svampflora och markfauna till följd av en näringsrik/kalkhaltig mulljordmån. På Brämön är kärlväxtfloran väl kartlagd medan däremot svampflora och markfauna, t ex landsnäckor, är okända. Skogsbruk missgynnar naturtypen medan däremot ett lågintensivt skogsbete anses kunna vara gynnsamt.

Bland de i direktivet särskilt prioriterade naturtyperna förekommer *västlig taiga* (9010) med cirka 82 hektar. Inom naturtypens definition ryms en stor variation av nordliga barrskogstyper som kan betecknas som naturliga eller naturskogsartade. Det vill säga gammal skog med till stor del naturlig artsammansättning, åldersvariation och ekologisk funktion. Viss mänsklig påverkan kan ha förekommit men skogen har aldrig omfattats av kalavverkning. Skogsbrand kan tidigare ha präglat bestånden och bland annat skapat flerskiktad tallskog och stora mängder död ved.

Övriga förekommande naturtyper är *vegetationsklädda havsklippor* (1230, 40 ha), *rikkärr* (7230, 14 ha), *öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn* (7140, 11 ha), *dystrofa sjöar och småvatten* (3160, 1 ha), *perenn vegetation på steniga stränder* (1220, 11 ha) och *sandstränder med perenn vegetation i Östersjön* (1640, 3,5 ha).

Brämön har under år 2003 av länsstyrelsen föreslagits till regeringen att ingå i Natura 2000-nätverket med stöd av fågeldirektivet (SPA). Följande i direktivet listade arter har noterats:

gråspett (*Picus canus*), *spillkråka* (*Dryocopus martius*), *fisktärna* (*Sterna hirundo*), *silvertärna* (*Sterna paradisaea*), *storlom* (*Gavia arctica*), *fiskgjuse* (*Pandion haliaetus*), *havsörn* (*Haliaeetus albicilla*), *tjäder* (*Tetrao urogallus*), *orre* (*Tetrao tetrix*), *järpe* (*Bonasia bonasia*) och *trana* (*Grus grus*).

2004-03-24

511-4398-02
81-215*Flora*

Kalken från havets botten har i hög grad påverkat jordmånen på delar av Brämön och skapat betingelser för en utpräglad kalkgynnad flora på framförallt öns norra och nordöstra delar. Sannolikt kan även skalgrusbankar vara orsak till förekomsterna av kalkgynnad flora i anslutning till flera av öns mindre myrar. Brämöns våtmarker (ett 30-tal) upptas i högsta värdeklass (klass I) vid den länsomfattande våtmarksinventeringen i början på 1990-talet (Grundström och Uppsäll 1994). Inte färre än 16 olika orkidéarter har påträffats, som exempelvis blodnycklar, ängsnycklar, sumpnycklar, myggblomster, grönkulla, tvåblad, skogsknipprot, skogsfru och nästrot. Knottblomster finns enligt Lidberg (1970) noterad från sent 1800-tal men sedan dess inte återfunnen, troligen till följd av att växtlokalen dikades kring sekelskiftet. Skogsnycklar beskrivs av Viotti (1986) som en karaktärsblomma för ön. Brämön har också en intressant strandvegetation med bl a vejde, gul svärdslilja, vildlin, ormtunga, strandglim, gultåtel, fjällnejlika, kustarun och strandaster (Westlinder 1970, Viotti 1986). Andra mer vanligt förekommande strandväxter är strandvänderot, strandråg och strandvial. Från kulturmarkerna i Norrhamn (utanför naturreservatet) har som nämnts ovan noterats bland annat gulmåra, dvärgvärlök, nagelört, vårveronika, luddlosta och darrgräs.

Fauna

Bland de källor som finns tillgängliga om djurlivet på Brämön dominerar uppgifter om fågellivet. I en artikel i tidskriften Fältbiologen (nr 1, 1957) redogör Anders Nyquist, sommarboende i Sanna, för sina och andras observationer av fågellivet på Brämön fram till mitten av 1950-talet. Bland dessa artuppgifter kan särskilt noteras att blåkråka observerats 1920 liksom att nattskärna tidigare observerats sparsamt men regelbundet. Nattskärnan observeras ej längre regelbundet men ett exemplar noterades så sent som 2001. En länstäckande kustfågelinventering genomfördes 1999 varvid en rad arter kustfåglar noterades utmed Brämön och Kalven. Bland annat registrerades 15-20 par svärta, 50-75 par fiskmås, 75-100 par gråtrut och 20-30 par silltrut. Storviksklubben utanför nordöstra Brämön föreslogs i inventeringsrapporten att skyddas med landstigningsförbud under häckningssäsong (15/4 – 15/8) (Pettersson 2000).

På ön finns även göktyta och törnskata. Vidare kan noteras att järpe har lyckats ta sig ut till ön (Nyquist 1957, Marklund 2000). Andra intressanta noteringar är bland annat uppgifter från Medelpads Ornitologiska Förening (MOF 2001) om kornknarr och kärnsångare i Norrhamn samt häckande näktergal respektive revirhävdande lundsångare på Kalven. På skäret utanför Sörviken, "Kamsen", liksom på Kalvens sydöstra udde häckar ett 20-tal par silltrutar, ett 10-tal par silvertärnor samt roska. Denna lokal har av MOF föreslagits skyddas med beträdnadsförbud under häckningssäsong (15/4 – 15/8).

Avsaknaden av skärgård i egentlig mening utmed en längre kuststräcka från Härnösand i norr till Hornslandet i söder, innebär att de öar som trots allt förekommer kan erbjuda vindskyddade reträttplatser för såväl stationär sjöfågel som för sträckande fågel. Brämösundet och Kalvsundet är därvid viktiga för fågellivet liksom de mindre kobbar, skär och vikar som återfinns runt de båda öarna.

2004-03-24

511-4398-02
81-215

Havsörnen expanderar sedan 1990-talet återigen utmed Norrlandskusten efter att under efterkrigstiden haft stora problem med reproduktionen till följd av miljögifter i födan. Även tillgången på lämpliga boträd och ostörda häckningsmiljöer är begränsande faktorer. Havsörn observeras regelbundet utmed Njurundakusten som tillsammans med nordligaste Ångermanlandskusten utgör länets mest lämpliga havsörnsbiotoper med avseende på tillgången på grunda kustvatten för födosök och relativt ostörda häckningsmiljöer.

Bland däggdjuren förekommer bland annat älg, rådjur, skogshare, räv, ekorre och mink. Bävren har efter en lång tids frånvaro åter etablerat sig i kustbandet och har under senare år observerats i bland annat Kalvsundet. Äldre uppgifter från 1960-talet gör gällande att även uttern förekommit i vattnen runt öarna. Även om uttern vid en nyligen genomförd inventering befunnits vara stadd i ökning i länet finns ännu inga uppgifter om observationer från denna del av kusten. I hållkar på ön har mindre vattensalamander påträffats.

Sälen jagades kraftigt fram till andra världskrigets inledning på grund av det värdefulla tranet. Därefter avtog jakten successivt eftersom tranets värde minskade när fossil olja och elektricitet ersatte denna energikälla.

Sälstammens nästa åderlätning orsakades av miljögifter (framförallt Pcb) som nära nog slog ut sälens reproduktionsförmåga. Detta uppmärksammades på 1960- och 70-talen. De senaste 10-15 åren har sälstammen börjat återhämta sig och gråsäl påträffas numera återigen regelbundet i vattnen runt Brämön och Kalven. Vikare observeras mera sporadiskt.

Den stora älgstammen på öarna utgör ett inte helt okomplicerat kapitel och behandlas utförligare under rubrikerna Jakt respektive Förvaltning av älgstammen, nedan.

Havet

Kunskapen om det marina livet runt Brämön är mycket begränsad. Den geografiska belägenheten utanför en av Sveriges tidigast och hårdast industrialiserade kuststräckor har med all säkerhet påverkat såväl lägre som högre stående organismer i vattnen runt Brämön. Under 1960- och 70-talen inträffade det vid flera tillfällen att man vid trålning efter sill i Brämösundet fick upp tunnor med kvicksilveravfall. Tunnorna, som innehåller förbrukad katalysatormassa från Stockviksverken ingjuten i betong, dumpades i stort antal under början av 60-talet mellan Brämön och Åstön. Sundsvallsbukten bedöms under hela 1900-talet ha mottagit 50-80 ton kvicksilver från framförallt de gamla pappersbruken i Sundsvall-Timrå regionen. Halterna av kvicksilver i gädda i Sundsvallsbukten (ca 0,3 – 0,5 mg/kg) är högre än längs bottenhavskusten generellt (0,1 – 0,2 mg/kg) men når inte upp till den tidigare använda gränsen för svartlistning (1,0 mg/kg). Medan utsläppen av kvicksilver, kadmium, PCB mm har minskat under de senaste 20 åren har däremot en ökad transport av organiskt material och växtnäringssämnen med älvarna konstaterats. Orsakerna till denna ökning har inte kunnat klarläggas fullt ut men en koppling till skogsbruksverksamheter i de bägge älvarnas avrinningsområden kan inte uteslutas (SOU 1990:102).

2004-03-24

511-4398-02
81-215

väder även varit viktig för de boende i Norrhamn. Kajen dimensionerades och byggdes ursprungligen för Domänverkets och Försvarmaktens gemensamma behov men är nu i mycket dåligt skick. Större delen av kajen stängdes av under 2002 på grund av rasrisk. Något beslut beträffande kajens framtid har ännu inte fattats av fastighetsägaren SFV.

Det rörliga friluftslivet på Brämön och Kalven är främst knutet till stränderna. De sydvästra och södra delarna av ön är härvid de mest frekventerade och mitten av maj till mitten av augusti utgör den huvudsakliga besöksperioden. De sommarboende på ön liksom båtgäster i Sanna och från fastlandet företar också strövtåg och utflykter på ön. Besök och rundvandringar görs också i det kulturhistoriskt intressanta Norrhamn. Genom Sanna Intressentförenings försorg har i Sanna anordnats dass, tavelställ och sophertering för båtgäster m fl.

Domänverket iordningställde under 1980-talets första hälft ett stigsystem på södra delen av Brämön liksom en rastplats med vindskydd vid Kalvsundet. Större delen av dessa stigar har sedan dess trampats i begränsad omfattning och markeringar, vägvisare mm ej underhållits. Stigen från Sanna utmed öns sydvästra strand ned mot Kalvsundet är den mest använda. Mellan Sanna och Norrhamn går en bred och välanvänd körväg som dock på några ställen nyligen skadats av tunga maskiner i samband med underhåll av den ovan beskrivna kraftledningen. Från Norrhamn går även vältrampade stigar till Finnviken och Kalkhamn på nordöstra Brämön samt till Rudtjärn (se karta 1).

Lokala entreprenörer och intresseorganisationer har under senare år anordnat utflykter och arrangemang till Brämön med omgivningar. En av fastighetsägarna på Kalven driver en mindre konferensanläggning och notdragning, dykläger mm har tidigare arrangerats på Brämön.

Skötselområden och skötsel

Inom reservatet har ett skötselområde avgränsats, se karta 2

Skötselområde 1 – se karta 2

Skötselåtgärder, mål etc avser de tallmarker inom skötselområdet som berörts av avverkning under 60-70-talen och där föryngring under fröträd misslyckats pga älgbetet.

Frånvaron av naturliga bränder i framtiden liksom det på senare år mycket hårda betetrycket från en stor älgstam, gör att öarnas produktiva skogsmark på sikt kommer att domineras av gran. Då det av praktiska och säkerhetsmässiga skäl inte bedöms möjligt att genomföra naturvårdsbränningar på Brämön torde utvecklingen mot allt mer gran på de produktiva markerna vara svår att undvika. Vid den första skogsindelningen 1871/72 angavs gran vara det dominerande trädslaget och beståndsåldrar på över 180 år eller äldre dominerade. Mot bakgrund av detta kan anas att brandintervallet på ön sannolikt varit betydligt längre än vad som i regel varit fallet på motsvarande marker på fastlandet. Ett möjligt naturligt brandintervall för Brämön skulle kunna vara 200-300 år.

2004-03-24

511-4398-02
81-215

Brämön och Kalven är belägna mellan två riksintresseområden för yrkesfisket. I nordväst Sundvallsbukten med mynningsområden för Ljungan och Indalsälven - ett mycket betydelsefullt uppvandringsområde för lax och havsöring samt lekplats för sik, siklöja och strömming. I öster löper ett trålfiskeområde utmed större delen av länets kust från Skagsudde i norr till länsgränsen i söder.

Nyttjanderätter, jakt, friluftsliv mm

Nyttjanderätter mm

Sydskraft Elnät Nord AB innehar ett servitut för den kraftledning som löper över ön från Sanna till Norrhamn liksom även söderut till Kalven.

TeliaSonera AB innehar servitut för radiomast (Sanna) samt för luftteleledning mellan Sanna och Norrhamn respektive Kalven.

Telia Mobile innehar ett arrende för mobiltelemast med tillhörande teknikbod på Tomasberget.

Fastigheter

Inga andra fastigheter än stamfastigheten, Brämön 3:1 (Statens Fastighetsverk, SFV), förekommer inom reservatsområdet.

Jakt

Brämöns Jaktklubb arrenderar under perioden 1/7 2000 tom 30/6 2005 all jakt av markägaren SFV. Om avtalet inte sägs upp senast tre månader i förväg förlängs det med ytterligare ett år i taget. Jaktlaget, som enligt gällande upplåtelse skall bestå av tio medlemmar, utgörs huvudsakligen av stugägare på Brämön och Kalven. Jakten efter småvilt är enligt jaktlagets egna uppgifter begränsad och omfattar främst hare, skogsfågel, räv, kråka och kanadagås. Enstaka minkar tas i fällor. Sedan 2003-07-01 förvaltas jakträttopplåtelser av länsstyrelsen på uppdrag av SFV.

Sedan år 2000 får skydds jakt efter säl bedrivas utmed länets kust på de villkor som årligen fastställs av Naturvårdsverket efter hörande av respektive länsstyrelse. För skydds jakt på säl har för år 2002 gällt att jakten får bedrivas i länet under perioden 1/5 – 31/12 och att största möjliga hänsyn skall tas till såväl det rörliga friluftslivet som till gråsäl och övrigt vilt under perioden 1/5 – 15/8. Jakten får bara bedrivas från land eller från fast förankrad båt eller plattform. Jakträtten för gråsäl innehas på Brämön och Kalven av Brämö Jaktklubb. Enligt Raymond Block, fiskare på Lörän, sköts tre gråsäl från Kalvens norra strand hösten 2002. Här råder sandbotten vilket gör att skjutna djur är relativt lätta att återfinna och bärga så som föreskrivs i Naturvårdsverkets villkor.

Beträffande älgjakten har det under de senaste 20 åren skjutits i genomsnitt 3,5 djur per år (se diagram 1, bilaga 2:1). Öns älgstam uppges under denna period ha varierat mellan som mest cirka 25 djur ner till de 10-12 djur som uppskattades finnas på öarna under 2002. I viltvårdssammanhang brukar antalet djur per 1000 hektar användas som mått på

2004-03-24

511-4398-02
81-215

vilttätheten. För Brämöns del skulle det innebära att stammen varierat mellan cirka 22 och nio djur per 1000 hektar. Efter Tjernobyli-olyckan 1986 har bequerel-halterna i älgkött från Brämön till följd av nedfall av radioaktivt cesium (^{137}Cs), befunnits ligga på en mer eller mindre konstant hög nivå (se diagram 2, bilaga 2:1). Till följd härav har älgjakten ofta avbrutits om halterna i skjutna djur befunnits ligga för högt, då det för jaktlaget bland annat inneburit mycket arbete med att gräva ner de kasserade djurkropparna. I gällande jakträttsavtal med SFV stadgas att avgift för fälld älg endast erlägges för djur med bequerelhalter under gränsvärdet på 1500 Bq per kilogram kött.

De höga bequerel-halterna i älgarna på Brämön torde vara ett resultat av flera olika men samverkande faktorer. För det första erhöll den yttersta kustlinjen generellt högre nedfall genom det regn som föll på eftermiddagen och kvällen den 26 april 1986. Högre terrängavsnitt fick mer nederbörd än lägre liggande och icke snötäckt mark kom att bli mer nedsmutsade av radioaktivt stoft än snötäckt mark, där en större del av nedfallet följde med smältvattnet ut i vattendragen. Den höga älgtätheten på Brämön innebär sannolikt även att älgarna i större omfattning än på fastlandet födosöker på de ur näringsynpunkt magra håll- och myrmarkerna. Växter på näringsfattiga marker har i brist på kalium- och kalciumjoner ett större upptag av de fysikaliskt likartade cesiumjonerna. Även det faktum att det på Brämön och Kalven ej finns starkt växande skogsbestånd (ungskogar där näringsutbud och omsättning är stor) bidrar till förhöjt innehåll av cesium i vegetationen. Kalvar uppvisar i regel högre halter än vuxna djur till följd av skillnader i födoval och en högre grad av ackumulering i en växande kropp/skelett. Vidare gäller generellt att halterna sjunker ju längre in på hösten djuren skjuts då halterna av cesium i huvudsak är beroende av födointaget under den senaste månaden. Kraftig mellanårsvariation förekommer, t ex mellan år med mycket respektive lite svamp (Nelin 1994).

Fiske

Fiske på enskilt vatten runt Brämön och Kalven bedrivs idag med rörliga redskap (handredskap från stränderna och nätfiske) framförallt av de säsongsboende på öarna men också av de få kvarvarande yrkesfiskarna i Löran. Fasta redskap (laxfällor) kräver särskilt arrendeavtal med fiskerättsägaren som för Brämöns del är Sundsvalls stad genom ett kungligt privilegiebrev från 1624. Ett sådant avtal har tidigare innehafts av bl a Bernt och Raymond Block HB, Löran. Till följd av problem med säl som vittjar och förstör fällorna har dock något sådant avtal ej tecknats under senare år.

Eventuell fiskförekomst och fiske i Rudtjärn, Brämöns enda sötvattenyta, är inte känt.

Friluftsliv

Fast båtförbindelse saknas mellan Brämön och fastlandet. Betongkajen i Sanna (utanför reservatsområdet) har sedan den byggdes i början av 1980-talet utgjort en populär anhalt och skyddad natthamn för båtfolket. Den har naturligtvis även fyllt en viktig funktion för de boende i Sanna som skyddad förtöjningsplats, för i- och urlastning samt vid hårt

2004-03-24

511-4398-02
81-215

väder även varit viktig för de boende i Norrhamn. Kajen dimensionerades och byggdes ursprungligen för Domänverkets och Försvarsmaktens gemensamma behov men är nu i mycket dåligt skick. Större delen av kajen stängdes av under 2002 på grund av rasrisk. Något beslut beträffande kajens framtid har ännu inte fattats av fastighetsägaren SFV.

Det rörliga friluftslivet på Brämön och Kalven är främst knutet till stränderna. De sydvästra och södra delarna av ön är härvid de mest frekventerade och mitten av maj till mitten av augusti utgör den huvudsakliga besöksperioden. De sommarboende på ön liksom båtgäster i Sanna och från fastlandet företar också strövtåg och utflykter på ön. Besök och rundvandringar görs också i det kulturhistoriskt intressanta Norrhamn. Genom Sanna Intressentförenings försorg har i Sanna anordnats dass, tavelställ och sophertering för båtgäster m fl.

Domänverket iordningställde under 1980-talets första hälft ett stigsystem på södra delen av Brämön liksom en rastplats med vindskydd vid Kalvsundet. Större delen av dessa stigar har sedan dess trampats i begränsad omfattning och markeringar, vägvisare mm ej underhållits. Stigen från Sanna utmed öns sydvästra strand ned mot Kalvsundet är den mest använda. Mellan Sanna och Norrhamn går en bred och välanvänd körväg som dock på några ställen nyligen skadats av tunga maskiner i samband med underhåll av den ovan beskrivna kraftledningen. Från Norrhamn går även vältrampade stigar till Finnviken och Kalkhamn på nordöstra Brämön samt till Rudtjärn (se karta 1).

Lokala entreprenörer och intresseorganisationer har under senare år anordnat utflykter och arrangemang till Brämön med omgivningar. En av fastighetsägarna på Kalven driver en mindre konferensanläggning och notdragning, dykläger mm har tidigare arrangerats på Brämön.

Skötselområden och skötsel

Inom reservatet har ett skötselområde avgränsats, se karta 2

Skötselområde 1 – se karta 2

Skötselåtgärder, mål etc avser de tallmarker inom skötselområdet som berörts av avverkning under 60-70-talen och där föryngring under fröträd misslyckats pga älgbetet.

Frånvaron av naturliga bränder i framtiden liksom det på senare år mycket hårda betetrycket från en stor älgstam, gör att öarnas produktiva skogsmark på sikt kommer att domineras av gran. Då det av praktiska och säkerhetsmässiga skäl inte bedöms möjligt att genomföra naturvårdsbränningar på Brämön torde utvecklingen mot allt mer gran på de produktiva markerna vara svår att undvika. Vid den första skogsindelningen 1871/72 angavs gran vara det dominerande trädslaget och beståndsåldrar på över 180 år eller äldre dominerade. Mot bakgrund av detta kan anas att brandintervallet på ön sannolikt varit betydligt längre än vad som i regel varit fallet på motsvarande marker på fastlandet. Ett möjligt naturligt brandintervall för Brämön skulle kunna vara 200-300 år.

2004-03-24

511-4398-02
81-215*Övergripande mål*

Att nöjaktigt föryngra de fröträdställningar och mindre kalytor som i princip saknar föryngring, varvid naturlig insådd av tall och löv är att föredra.

Kvalitetsmål

Antalet ungträd av tall och löv (> 1,3 m), skall 10 år efter igångsättandet av förvaltningsplanen för älgstammen i genomsnitt vara 1000 stammar per hektar inom skötselområdets fröträdställningar och kalytor. Dessa ungträd får inte vara så betade att de inte bedöms kunna nå träddimensioner.

Som delmål gäller att fem år efter igångsättandet av förvaltningsplanen för älgstammen skall antalet "plantor" av tall och/eller löv vara minst 2000 per hektar. Dessa plantor får inte vara mer betade än att de bedöms kunna utvecklas till fullvuxna träd. Metodik mm från skogsvårdsorganisationens älgbetesinventering, ÄBIN, kan eventuellt användas för att ytterligare konkretisera vilken grad av betning som kan accepteras. Se vidare under Jakt, nedan.

Skötselåtgärder

I samband med att en förvaltningsplan för öarnas älgstam startas (se nedan under Jakt) skall lättare markberedningsåtgärder utföras i skötselområdets fröträdställningar och mindre kalytor. Markberedningen skall ske med röjsågsmonterat markberedningsaggregat och/eller med enklare, fordonsmonterad anordning.

Inom skötselområdet har ett mindre område om ca åtta hektar preliminärt utsynats för att användas till reservatets behov av ved till de särskilt iordningställda rast- och eldplatserna (se karta 2 samt nedan under avsnittet *Anordningar för friluftslivet, tillgänglighet, information mm*). Området är inte fältbesiktigat och kan komma att flyttas till annan plats på södra Brämön av praktiska eller naturvårdsmässiga skäl. Avsikten är att vedhuggningen skall utföras som försiktig gallringshuggning.

Uppföljning

Uppföljning av ovan angivna kvalitets- och delmål skall ske genom reservatsförvaltningens försorg med fem års intervall från starten av förvaltningsplanen för älgstammen. Markberedningen utförs i ett första skede på prov i ett mindre område med start 2005 i syfte att bättre bedöma om insatsen är rimlig i relation till kostnaderna.

Övrig mark inom reservatet

Övrig mark och vatten inom reservatet, det vill säga övrig skogsmark, hållmarker, våtmarker, stränder, bäckar samt Rudtjärn, bedöms inte vara i behov av någon aktiv skötsel.

Övergripande mål

Övrig mark lämnas till s k fri utveckling utifrån naturligt förekommande processer.

2004-03-24

511-4398-02
81-215

Uppföljning

Uppföljning av målsättningen sker genom den årliga reservatstillsynen samt i förekommande fall genom framtida uppföljningssystem för Natura 2000-områden.

Naturtyper och arter enligt Natura 2000

Angivande av mål och målnivåer för Natura 2000-habitat och arter enligt EU:s habitat- och artdirektiv samt fågeldirektivet, syftar till att uppnå eller upprätthålla en så kallad gynnsam bevarandestatus. Dessa mål och målnivåer kommer att anges i en särskild bevarandeplan. Detta gäller också för vilka parametrar som skall/kan följas upp liksom för val av metoder. Bevarandeplanen kommer att tas fram av länsstyrelsen utifrån riktlinjer och anvisningar från Naturvårdsverket.

Vårdkasen vid Vätaberget (Kasberget)

En vårdkasplats finns sedan gammalt på klipporna väster om Hamn. Vårdkasen är en registrerad fornlämning. Kasen antändes senast på nyårsnatten 1999 och har därefter åter rests genom Hamnlagets försorg. Virke till vårdkasen har tagits på håll- och skogsmark i närheten. Framtida underhåll eller återuppbyggnad av vårdkasen skall ske i samråd med länsstyrelsen.

Störningskänslig fauna

Brämön och Kalven besöks idag av allmänheten huvudsakligen under perioden mitten av maj till mitten av augusti. Övriga tider är antalet besökare begränsat. Med en ökad information och därmed ett ökat intresse för öarna i samband med reservatsbildningen kan besöksfrekvensen komma att öka såväl under sommarmånaderna som under övrig tid på året. Detta kan på sikt hota vissa naturvärden i reservatet, framförallt reservatets goda potential som ostörd häckningsmiljö för kustfågel och havsörn.

Skötselåtgärder

För att förebygga störning men ändå främja allmänhetens möjlighet till friluftsliv skall besökare kanaliseras till ett fåtal stråk och platser. Vidare skall beträdnadsförbud gälla under häckningstid för särskilt känsliga delar av reservatet (se föreskrifter i reservatsbeslut samt beslutskarta, bilaga 1), liksom förbud mot tältning annat än i anvisat område under perioden 1 februari tom 31 juli. Utökad fällfångst av mink kan komma att behöva uppmuntras.

Inom Svenska Naturskyddsföreningens Projekt Havsörn har man goda erfarenheter av att underlätta havsörnshäckningar genom att bygga boplattformar (Björn Helander, muntl). Som exempel kan nämnas att inom den finska delen av Kvarkenområdet, ett av Finlands viktigaste havsörnsområden, häckar 29 procent av havsörnsparen i konstgjorda bon (Rinkineva och Bader 1998). I syfte att underlätta för havsörn att häcka inom reservatet skall fyra boplattformar byggas. Urval av lämpliga platser och träd liksom utformningen av plattformarna skall ske i samarbete med Medelpads Ornitologiska Förening.

Som tidplan för åtgärden skall gälla att två plattformar/konstgjorda bon skall vara klara senast under 2005 och ytterligare två under 2007.

2004-03-24

511-4398-02
81-215*Uppföljning*

Efterlevnad och fortsatt behov av beträdnadsförbud och övriga inskränkningar under perioden 1 februari till 15 augusti, eller eventuella utvidgningar i tid och rum, skall följas upp årligen tillsammans med ornitologer och förordnad tillsyningsman. Denna uppföljning inkluderar även eventuella havsörnshäckningar eller häckningsförsök. Konstaterad etablering skall behandlas konfidentiellt.

Brand

Om spontan brand uppkommer inom reservatet bör branden av säkerhetsskäl släckas så fort som möjligt. All brandbekämpning skall ske med så skonsamma metoder som möjligt och med största hänsyn till mark, vegetation och vatten.

Jakt

I syfte att kunna reglera störningar från jakt på allmänhetens friluftsliv och så långt möjligt säkra en ostörd häckningsmiljö för havsörn, krävs under perioden 1 februari tom 15 augusti tillstånd av länsstyrelsen för all jakt. Ansökan om tillstånd söks av jakträttsinnehavaren för respektive viltslag senast tre veckor före planerad jakt. Tillståndsprövningen är inte avgiftsbelagd.

Förvaltning av älgstammen

Nuvarande älgtäthet orsakar ett extremt och från naturvårdssynpunkt oacceptabelt högt betestryck på såväl löv- som tallföryngring. Detta får framtida negativa följder för den biologiska mångfalden. En hög älgtäthet bidrar sannolikt också till de höga bequerelhalterna i älgköttet till följd av att djuren i större omfattning än annars tvingas beta på myrar och hällmarker där vegetationens innehåll av cesium är högre än på de mer produktiva markerna. Länsstyrelsen bedömer därför att avskjutningen av älg måste ökas avsevärt i förhållande till nuvarande nivå. Formerna för detta måste snarast fastläggas mellan Brämö jaktklubb (jakträttsinnehavaren) och länsstyrelsen (jakträttsupplåtare på uppdrag av Statens Fastighetsverk) i form av en förvaltningsplan. Denna plan bör bland annat innefatta en kraftigt förhöjd avskjutning under en femårsperiod. I syfte att sänka de förhöjda bequerelhalterna i älgköttet bör saltstenar innehållande s k GISE-salt (ammoniumferrocyanat) årligen placeras på fyra till fem platser. Halterna bedöms härmed kunna minskas med upp till 20 %, vilket skulle kunna innebära att merparten av de skjutna älgarna hamnar under gränsvärdet på 1500 Bq/kg och därmed kan tas till vara/säljas. Saltstenarna föreslås att börja placeras ut under år 2006 och den intensifierade avskjutningen påbörjas i och med jaktåret 2006/07. Den utökade jaktinsatsen föreslås huvudsakligen förläggas till oktober-november för att ytterligare öka möjligheterna att köttet kan tas tillvara.

Efter den inledande femårsperioden 2006/07 – 2010/11 bör vinterstammen på öarna ej överstiga 3-4 djur. Förvaltningsplanen bör kombineras med lättare markberedning i delar av reservatsområdet (se skötselområde 1, ovan).

2004-03-24

511-4398-02
81-215*Uppföljning*

Uppföljning av förvaltningsplanen föreslås ske årligen och omfatta såväl antal djur före och efter jakt som bequerelhalter och betetryck på vegetationen. Formerna för denna uppföljning fastlägges i detalj i förvaltningsplanen.

Övriga riktlinjer för jakt inom reservatet

Jakträttsinnehavaren har att följa gällande lagar och bestämmelser rörande jakt samt för naturreservatet gällande föreskrifter. Avskjutningen skall anpassas till viltstammarnas storlek och markens viltproducerande förmåga. När älgjakt pågår i reservatet skall ett anslag sättas upp på informationstavlan vid Sanna. Största hänsyn skall tas till allmänhet och övrigt djurliv. Terrängtransport av skjutna älgar får ej ske så att markskador och spårbildning uppstår. Älgpass och skjutgator får endast huggas/röjas efter samråd med länsstyrelsen.

Skydds jakt på säl får bedrivas utan länsstyrelsens tillstånd under perioden 16/8 - 31/1, förutsatt att vederbörlig tillåtelse inhämtats från jakträttsinnehavaren. Jakten skall bedrivas i enlighet med villkoren i gällande jakträttsupplåtelse och i övrigt följa de villkor och anvisningar som årligen utfärdas av Naturvårdsverket/länsstyrelsen. I likhet med all annan jakt inom reservatet, skall skyddsjakten på säl ske med största hänsyn till allmänhet och övrigt djurliv.

Uppföljning

För all jakt gäller att jaktklubben senast två månader efter jaktårets slut till länsstyrelsen sammanställer och avrapporterar antal nedlagda villebråd, könsfördelning och bequerelhalter i eventuellt provtagna djur. Vidare bör även rapporteras händelser eller uppgifter av intresse rörande öarnas högre fauna..

Fiske

Det fria kustfisket kan fortsätta som tidigare. Rotenonbehandling eller utplantering av fisk i Rudtjärn får ej ske.

Anordningar för friluftslivet, tillgänglighet, information mm**Tillgänglighet**

För att nå reservatet tar man sig lämpligen först till Lörudden och Lörans fiskeläge via Njurundabommen och väg 560. Till Löran/Lörudden går reguljär busstrafik från Sundsvall med linje 20/126. Vidare båttransport över till Brämön måste besökaren för närvarande ordna på egen hand.

Vägskyltning

Då reguljär båtförbindelse saknas mellan fastlandet och Brämön bör reservatet ej skyltas från det allmänna vägnätet.

2004-03-24

511-4398-02
81-215**Parkering**

En parkeringsplats finns vid den allmänna vägens slut i fiskeläget Löran. Parkeringsplatsen är väl tilltagen under större delen av året. Under juli månad kan dock brist på parkeringsplatser uppstå.

Information

Tavelställ med informationstavlor sätts upp i Löran, i Sanna, på Kalven, vid Skutvraksviken, vid rastplatsen vid Kalvsundet samt på två platser i Norrhamn (se karta 1).

I övrigt kommer information att finnas på länsstyrelsens hemsida, men kommer även att kunna beställas som en folder från länsstyrelsen. Denna information innehåller en beskrivning av området, vägbeskrivning samt en karta över reservatet och dess närmaste omgivningar.

Stigar

För att kanalisera besökare rustas några av befintliga stigar upp, (se karta 1). Spänger byggs över fuktiga partier där trampet kan ge markskador. Tryckimpregnerat virke får ej användas. Stigarna skall markeras diskret och hållas framkomliga. Vägvisare tillverkas av trä med urfräst text.

Den gamla körvägen mellan Norrhamn och Sanna kommer vid den ovan nämnda upprustningen att ses över och vid behov åtgärdas.

Övernattningsstuga

Förutsatt att erforderligt bygglov erhålls skall en övernattningsstuga med tillhörande torrdass och vedbod uppföras mellan Sanna och Kalvsundet på sydvästra Brämön. Stugan skall vara tillgänglig för allmänheten men kan komma att vara låst varvid nyckel måste kvitteras ut i förväg. Stugan skall även tjäna reservatsförvaltningens och SFV:s behov av logi i samband med skötsel och tillsyn (motsv) av reservatet/fastigheten. Stugan bör uppföras i timmer alternativt av lösvirke men då med fasad av stående lock- eller locklistpanel. Takbeläggning utförs med tjärpapp, lockbrädor eller takspån.

Tältning, rast- och eldplatser

Tältning är under perioden 1 februari tom 31 juli endast tillåten inom det på karta 1 markerade området på sydvästra Brämön. Övrig tid är tältning tillåten över hela ön på allemansrättsliga principer. Eldning är av risk för vådeld under perioden 1 maj tom 31 augusti, endast tillåten på anvisade, iordningställda rast-/eldplatser (se karta 1).

En enkel rastplats med eldstad anordnas vid Skutvraksviken samt vid den befintliga rastplatsen vid Kalvsundet. Rastplatserna förses med brännved genom reservatsförvaltningens försorg och gallringshuggs ur det för ändamålet särskilt avsatta skogsområdet på södra Brämön (se karta 2). Även eventuellt framtida utgallrat virke från SLU:s försöksyta kan vara aktuellt till brännved.

Inga **sopbehållare** kommer att sättas upp vare sig inom reservatet eller utom. Besökare skall ta med sig eventuellt avfall. Om antalet besökare till öarna visar sig öka markant till följd av reservatsbildningen bör en diskussion om ansvar och kostnader för

2004-03-24

511-4398-02
81-215

sophantering och torrtoaletter i Sanna föras med Sanna Intressentförening och Sundsvalls kommun (renhållningsbolaget Reko samt fritidsförvaltningen).

Utmärkning

Reservatet skall märkas ut enligt svensk standard (SIS 03 15 22) genom målning på träd inom reservatet i gränsgatan och uppsättning av stolpar med reservatsbricka i gränsvinklar och där det är naturligt för besökare att korsa reservatsgränsen. Blå naturreservatsbrickor skall också sättas upp vid platser som ofta angörs av allmänheten, t ex i Kalvsundet, Skutvraksviken och på vissa platser längs Brämöns östra strand. De två områdena med beträdnadsförbud (15/4 – 31/7) vid Storviksklubben och vid Sörhamn på Kalven skall utmärkas med skyltar som anger vilket område samt under vilken tid beträdnadsförbudet gäller.

Tillsyn, uppföljning och finansiering av förvaltningen

Länsstyrelsen förordnar en eller flera tillsyningsmän för den operativa tillsynen av information, anordningar för friluftslivet mm samt efterlevnad av reservatsbestämmelser och områden med beträdnadsförbud. Uppdraget regleras i avtal.

Dokumentation och uppföljning

Länsstyrelsen ansvarar för att utförda åtgärder och kostnader dokumenteras för att möjliggöra uppföljningar och utvärderingar.

Sammanfattning av planerad uppföljning

Verksamhet	Form av uppföljning	Periodicitet	Utförare/ansvarig
All jakt	Fångst/jaktrapport	Årligen, senast 1 september	BJK
Fågelskyddsområden	Tillsyn	Årligen	Tillsyningsman och MOF
Inskränkningar under perioden 1 februari – 15 augusti	Tillsyn	Årligen	Tillsyningsman och Lst
Förvaltningsplan för älgstammen	Fastlägges i förvaltningsplanen	Årligen, start 2007	Lst/BJK
Skötselåtgärder område 1	Provytetaxering	Vart 5:e år, Start 2006	Lst

2004-03-24

511-4398-02
81-215

BJK – Brämö Jaktklubb
MOF – Medelpads Ornitologiska Förening
Lst - Länsstyrelsen

Se i övrigt under rubriken Uppföljning för respektive skötselområde, Jakt etc.

Finansiering av naturvårdsförvaltningen

Finansiering av iordningställande och årligt underhåll sker genom det årliga anslaget från Naturvårdsverket för skötsel och förvaltning av länets naturreservat. Även andra möjliga finansieringar bör utredas.

Förvaltningsplanen för älgstammen finansieras av länsstyrelsen.

Prioriteringslista för åtgärder

Åtgärd	Bör ha utförts senast år	Prio	Utförare/Ansvarig
Markering av reservatsgräns och områden med beträdnadsförbud	Hösten 2004	1	Lst
Fältbesök av vedbestånd, stigar, stugplats i Sanna mm	2004	1	Lst
Stigar, rastplatser mm	Hösten 2004	1	Lst
Skyltställ, informationstavlor, hemsidesinfo	2004	1	
Förvaltningsplan för älgstammen	2005	2	Lst/Brämö jaktklubb
Försök markberedning	2005	2	Lst
Stuga mm	2005	2	Lst
Byggande av fyra boplattformar	2 st 2005 2 st 2007	2	MOF och Lst

Kartbilagor

Karta 1 – information och friluftsliv
Karta 2 - skötselområden
Karta 3 – detaljkarta Kalven
Karta 4 – 1915 års skogskarta

Antal skjutna älgar (inkl kalv) på Brämön 1981 - 2002

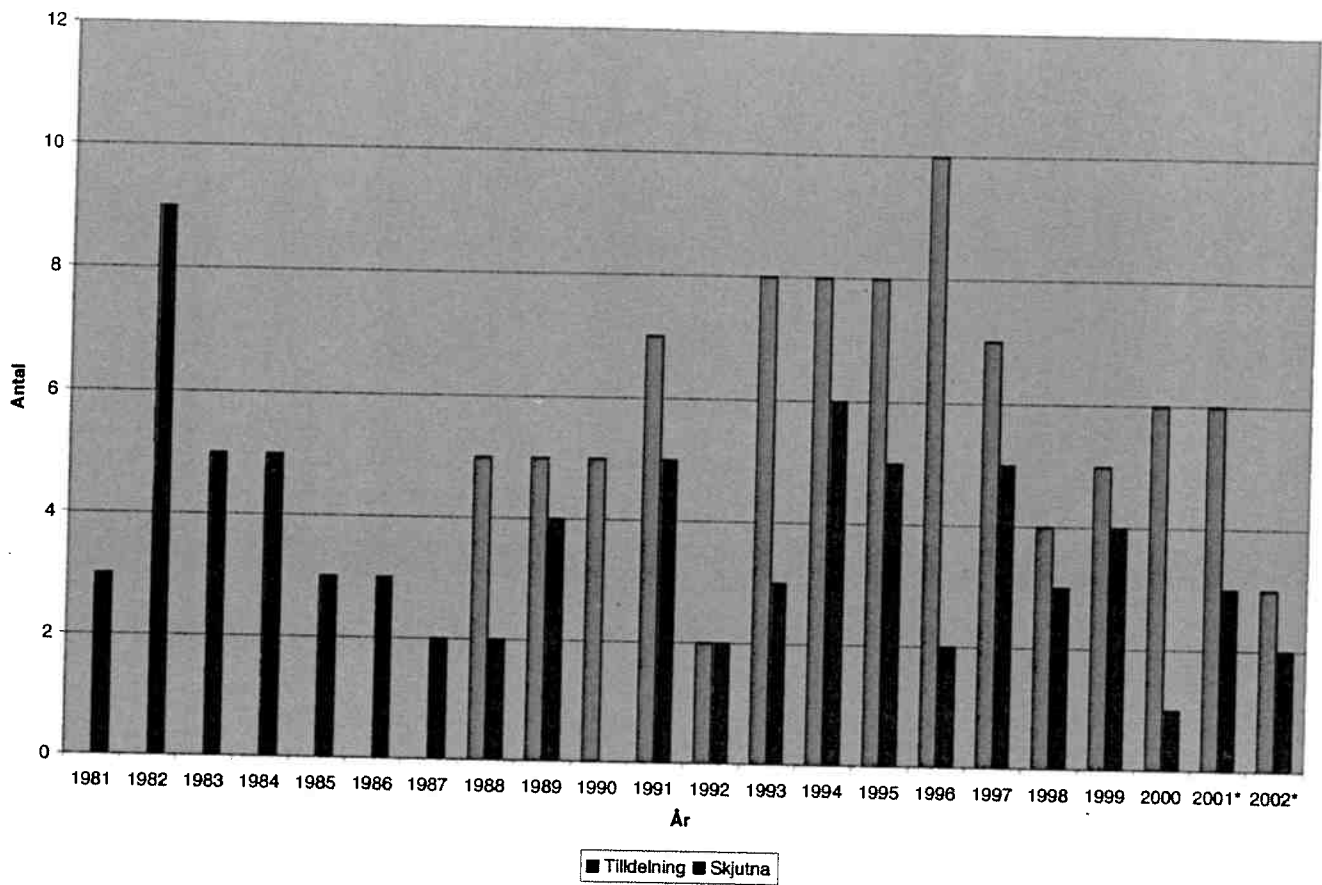

Diagram 1. Asterisk (*) anger att fri kalvavskjutning meddelats

Medelvärde Bq/kg för åren 1991 - 2002

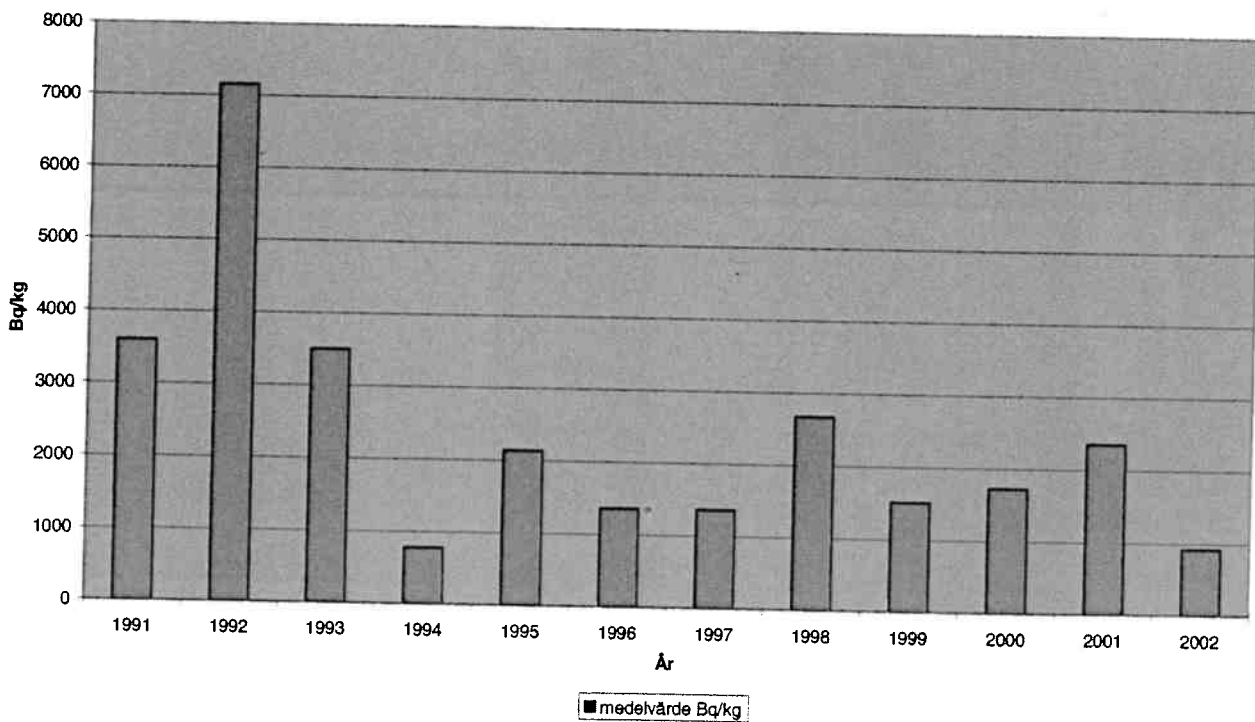

Diagram 2.

2004-03-24

511-4398-02

81-215

Litteratur/Underlag

Karta över Brämön och Kalven 1828, Lantmäteriet

Skogsindelningshandlingar öfver kronoparken/kronoholmen Brämön och Kalfven, (tillgängliga vid Landsarkivet, Härnösand)

- 1871/72 (Skogsstaten)
- 1895 (Kungliga Domänstyrelsen)
- 1915 (Domänverket)

Skogskarta över kronoholmen Brämön med Kalven 1952 (Domänverket), Länsstyrelsen, Härnösand

Skogskarta över kronoholmen Brämön med Kalven 1966 (Domänverket), Landsarkivet, Härnösand

Skötselplan med karta för kronoholmen Brämön med Kalven 1980 (Domänverket), Länsstyrelsen, Härnösand

Fornlämningsregistret, länsstyrelsen, Härnösand

Grundström, S. och Uppsäll, S. 1994: *Skyddsvärda våtmarker i Västernorrlands län*.

Publikation 1994:2. Länsstyrelsen. Härnösand

Guvå, L. 1972: Naturinventering i Västernorrlands län. Medelpadskolen.

Lidberg R. 1970: *Förteckning över Brämöns kärlväxter* (opubl). Länsstyrelsen, Härnösand

Nelin, P. 1994: *Chernobyl cesium in the Swedish moose population: Effect of age, diet and habitat selection*. Dissertation. Department of Animal Ecology, SLU, Umeå

NMR 1994: *Vegetationstyper i Norden (VIN)*. Tema Nord 1994:664. Nordiska ministerrådet. Köpenhamn.

Nyquist, A. 1957: *Fågellivet på Brämön*, , Fältbiologen 1-1957. Årg 10

Renström, A. 1989: *Brämö - Norrhamn fiskeläge, lots- och fyrplats*, Länsstyrelsen, Härnösand

Rinkineva, L. och Bader, P. 1998: *Kvarkens natur*. Kvarkenrådets publikationer nr 10. Vasa

Schön, E. 1953: Brämön. I Elofson O & Curry-Lindahl K, *Svensk natur*. Natur i Ångermanland och Medelpad

SOU 1990:102: *Rent till 2000*. Slutbetänkande av delegationen för miljöprojekt Sundsvall-Timrå

Sundin, Sven 1958: *Brämöns bebyggelseutveckling*, Proseminarieuppsats, Geografiska institutionens bibliotek, Uppsala

Westlinder, U. 1970: *Undersökning av flora och vegetation på Brämön*, Umeå universitet, avd för ekologisk botanik. Länsstyrelsen, Härnösand

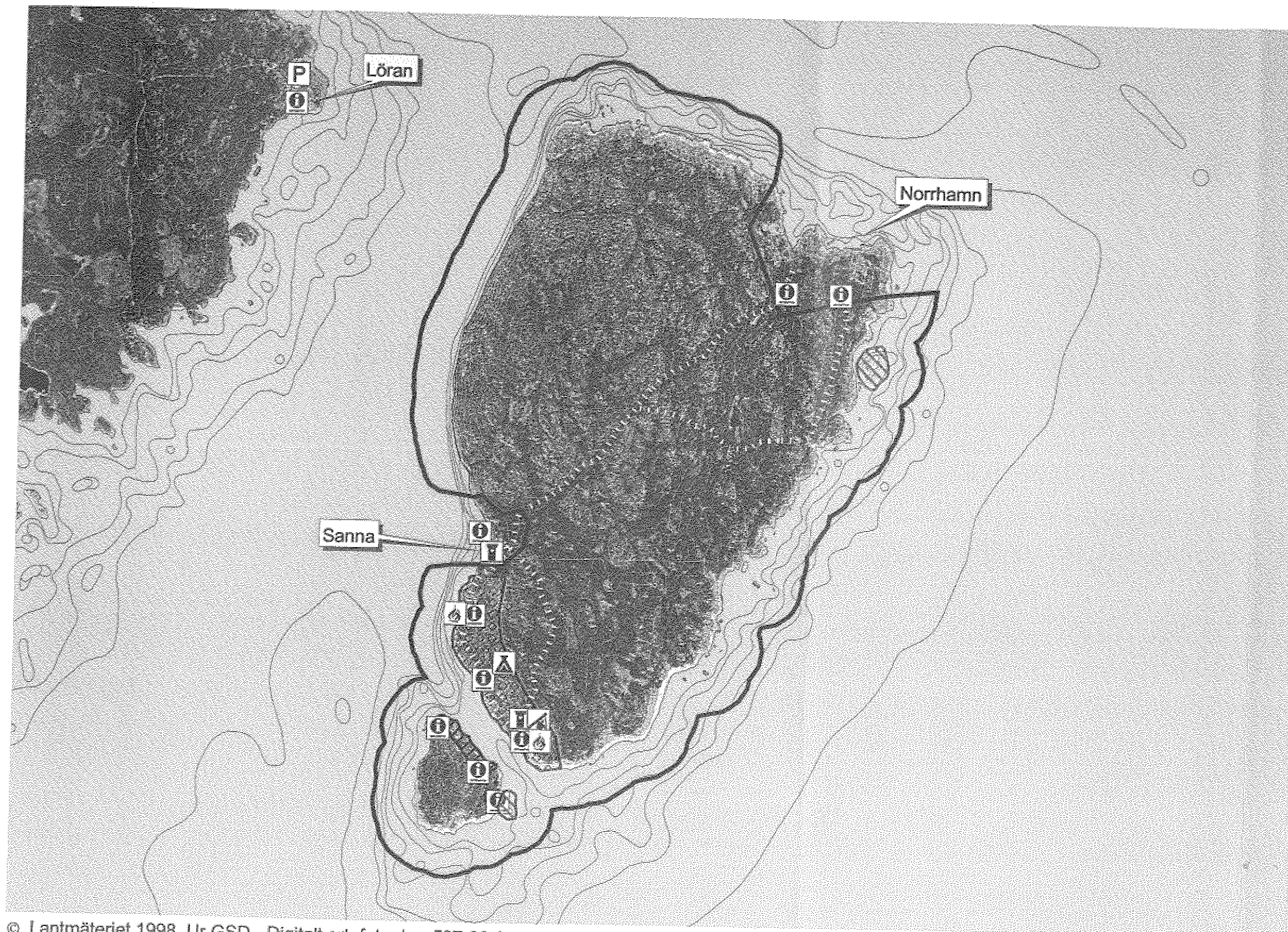
Viotti, A. 1986: Brämön - den yttersta utposten. I *Natur och kultur längs Ljungans dalgång*. Ljungankommittén, 1986.

Helander, Björn (muntl.), Nordiska Riksmuséet, Stockholm

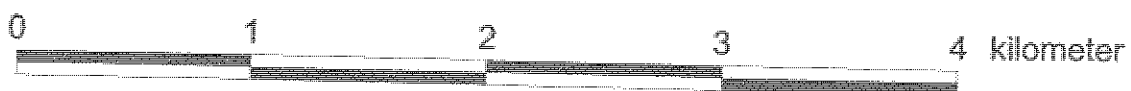
Information och friluftsliv

Karta

Kartbilaga till
Skötselplan för
Brämöns naturreservat
dnr 511-4398-02
81-215

© Lantmäteriet 1998. Ur GSD - Digitalt ortofoto dnr. 507-98-3015.

Teckenförklaring

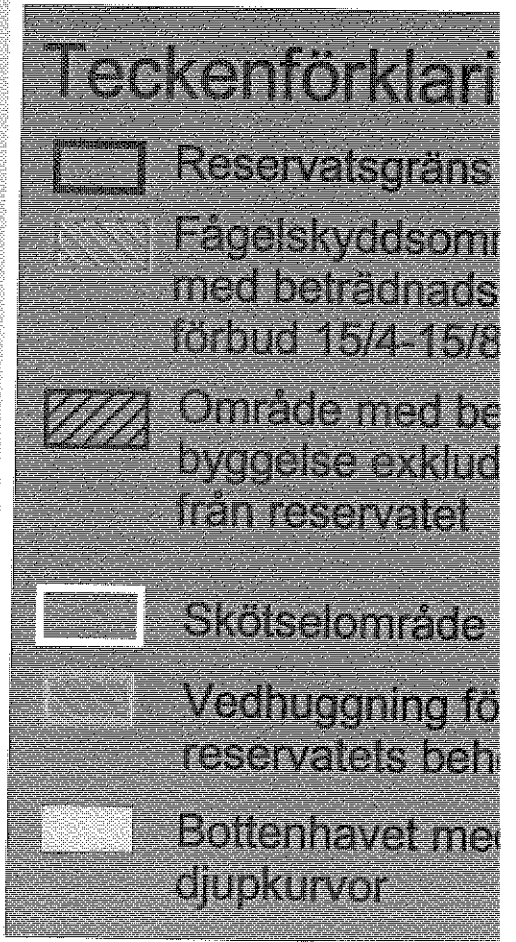
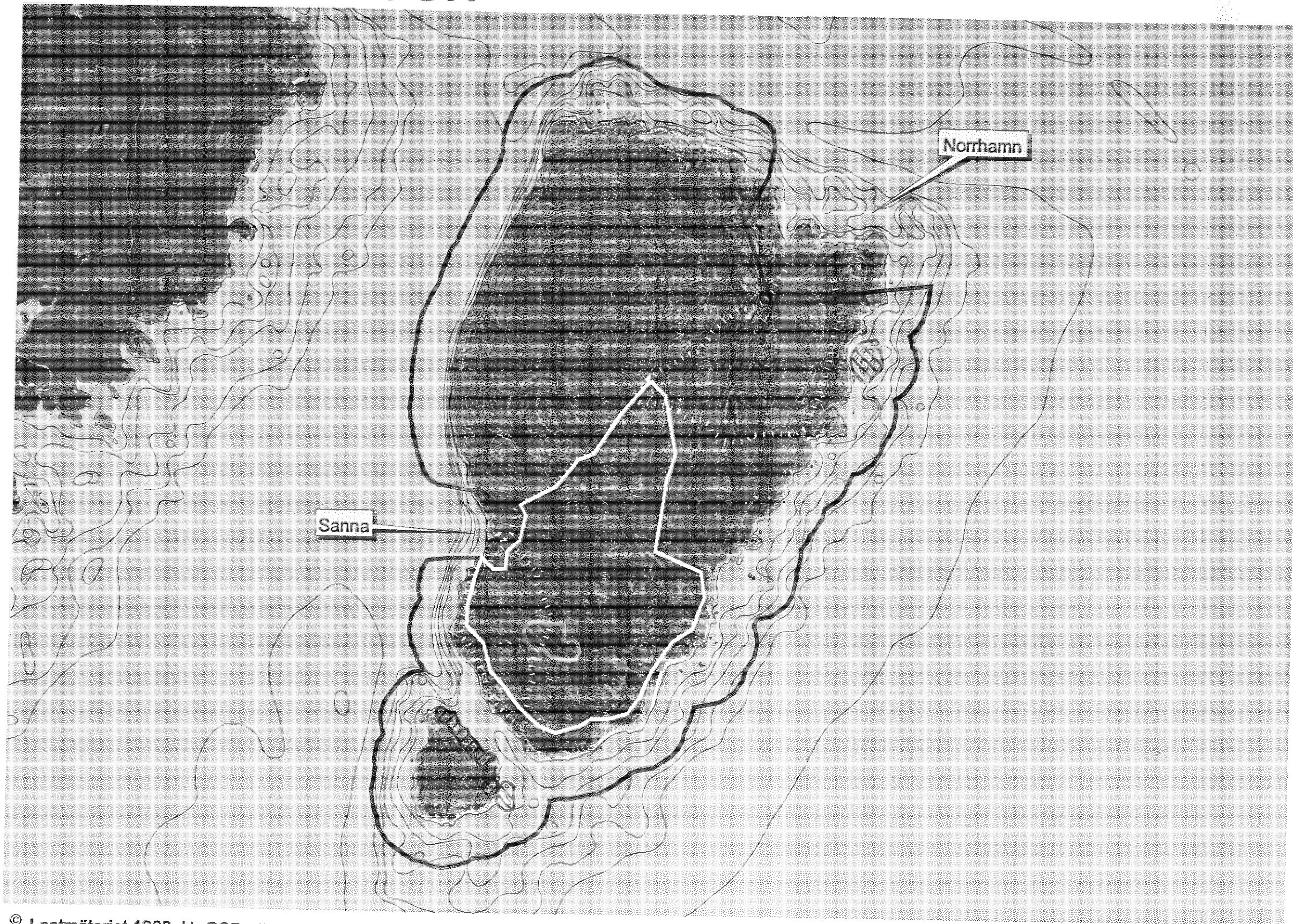
	Reservatsgräns
	Fågelskyddsområde med beträdnadsförbud 15/4-15/8
	Område med bebyggelse exkluderad från reservatet
	Bottenhavet med djupkurva
	Höjdkurvor (5 m ekv)
	Markerad stig
	Torrtoalett
	Vindskydd
	Område för tältning 1/2 - 3/4
	Anvisad eldplats 1/5 - 3/4
	Informationsskytt
	Parkeringsplats (Löran)

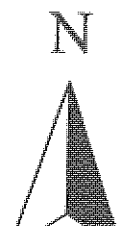
Skötselområden

Karta 2

Kartbilaga till
Skötselplan för
Brämöns naturreservat
dnr 511-4398-02
81-215

© Lantmäteriet 1998. Ur GSD - Digitalt ortofoto dnr. 507-98-3015.

Kartbilaga till Skötselplan för
Brämöns naturreservat dnr 511-4398-02
81-215

© Lantmäteriet 1998. Ur GSD - Digitalt ortofoto dnr. 507-98-3015.

0 300 600 900 meter

Teckenförklaring	
	Reservatsgräns
	Område med bebyggelse exkluderad från reservatet
	Fågelskyddsområde med beträdnadsförbud 15/4-15/8
	Informationsskytt
	Stigar

KARTA
från
KRONHOLMARNAS
BRÄMÖN och KALFVEN

uti Hjärsunda socker, Västerbottens län
upprättad år 1915 af

Carl Sundberg

Brämö
sundet

Bottniska

viken

Kalf-

sundet

Bottniska
viken

Skala 1:5000

